

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти БАКАЛАВР

на тему: «ГЕОПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І
ПЕРСПЕКТИВИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ
В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ»

Виконав: здобувач вищої освіти
IV курсу, групи Тур-41
спеціальності 242 Туризм
(шифр і назва спеціальності)
освітньої програми Туризм
Семенюк Мар'ян Віталійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник:

_____ (наук. ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: _____ (ім'я та прізвище)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Ступінь вищої освіти Бакалавр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма «Туризм»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри туризму
(назва кафедри)

_____ (підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

«___» _____ 20 року

З А В Д А Н Н Я

на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти

Семенюка Мар'яна Віталійовича

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: «Геопросторова організація, сучасний стан і перспективи регіонального розвитку зеленого туризму в західних областях України»

Керівник роботи:

_____ (ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «31» жовтня 2023 р. №582/к-с

2. Строк подання здобувачем роботи: до 17 червня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи:

нормативно-правові акти у розрізі туристичного та природоохоронного законодавства, статистичні дані Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, науковий доробок вітчизняних і закордонних учених, інтернет-джерела, інші інформаційні ресурси

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ

Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти дослідження сталого туризму в Україні та світі

1.1. Зелений туризм і передумови його виникнення в контексті сталого розвитку

1.2. Концепція екологічного туризму та його понятійно-категоріальний апарат

1.3. Методологічна база для дослідження регіонального розвитку зеленого туризму

Розділ 2. Аналіз геопросторової організації та сучасного стану зеленого туризму в західному регіоні України

2.1. Роль SWOT-аналізу і PEST-аналізу в обґрунтуванні основних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму в Україні

2.2. Особливості природно-заповідного фонду західних областей України як територій і об'єктів для поширення зеленого туризму

2.3. Природно-ресурсний потенціал сільських територій Західного регіону України як дестинацій для розвитку зеленого туризму

2.4. Екологічна безпека в зеленому туризмі та заходи щодо її поліпшення

Розділ 3. Проблеми, тенденції та перспективи регіонального розвитку зеленого туризму в західних областях України

3.1. Причинно-наслідкові зв'язки впливу зеленого туризму на дестинації в західних областях України

3.2. Роль турів з елементами екологічного туризму Карпатським регіоном України в контексті сталого розвитку

3.3. Перспективні європейські інновації щодо екологічної сертифікації у сфері зеленого туризму

Розділ 4. Охорона праці та стандарти сервісу в зеленому туризмі

4.1. Безпека в галузі туризму та рекреації у контексті українського законодавства

4.2. Правила техніки безпеки під час туристичного маршруту в гірських умовах

4.3. Рекомендації щодо пожежної безпеки, виробничої санітарії і гігієни на інфраструктурних об'єктах сільського зеленого туризму

Висновки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): інфографіка (рисунок, таблиці), використана для розкриття теми кваліфікаційної роботи

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Екологічна безпека в зеленому туризмі та заходи щодо її поліпшення				
Охорона праці та стандарти сервісу в зеленому туризмі				

7. Дата видачі завдання: «01» листопада 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	01.11.2023	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 27.11.2023	
3.	Написання вступу і I розділу	до 29.12.2023	
4.	Написання II розділу	до 15.02.2024	
5.	Написання III розділу	до 01.04.2024	
6.	Написання IV розділу і висновків	до 01.05.2024	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 27.05.2024	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 07.06.2024	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі	17.06.2024	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	27.06.2024	

Здобувач вищої освіти _____
(підпис)

Мар'ян СЕМЕНЮК
(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис)

(ім'я та прізвище)

УДК 338.48-44(1-22)(477.8)

Семенюк М. В. Геопросторова організація, сучасний стан і перспективи регіонального розвитку зеленого туризму в західних областях України : кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм. Дубляни : ЛНУП, 2024. 83 с. На правах рукопису.

Обсяг роботи становить 83 сторінки, включаючи 14 рисунків, 12 таблиць, 58 літературних джерел.

У кваліфікаційній роботі розкрито питання щодо передумов виникнення зеленого туризму в контексті сталого розвитку, висвітлено концепцію екологічного туризму та його понятійно-категоріальний апарат, а також методологічну базу для дослідження регіонального розвитку зеленого туризму.

Зосереджено увагу на ролі SWOT- і PEST-аналізів в обґрунтуванні основних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму в Україні, проаналізовано особливості природно-заповідного фонду західних областей України як територій і об'єктів для поширення зеленого туризму, досліджено значення природно-ресурсного потенціалу сільських територій Західного регіону України як дестинацій для розвитку зеленого туризму.

Визначено причинно-наслідкові зв'язки впливу зеленого туризму на дестинації в західних областях України, оцінено роль турів з елементами екологічного туризму Карпатським регіоном в контексті сталого розвитку, обґрунтовано перспективні європейські інновації щодо екологічної сертифікації у сфері зеленого туризму.

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню геопросторової організації, сучасного стану та перспектив регіонального розвитку зеленого туризму в західних областях України.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито теоретико-методологічні аспекти дослідження сталого туризму в Україні та світі, зокрема передумови виникнення зеленого туризму в контексті сталого розвитку, висвітлено концепцію екологічного туризму та його понятійно-категоріальний апарат, а також методологічну базу для дослідження регіонального розвитку зеленого туризму.

У другому розділі роботи особливу увагу зосереджено на ролі SWOT- і PEST-аналізів в обґрунтуванні основних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму в Україні, також проаналізовано особливості природно-заповідного фонду західних областей України як територій і об'єктів для поширення зеленого туризму та досліджено значення природно-ресурсного потенціалу сільських територій Західного регіону України як дестинацій для розвитку зеленого туризму.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи наголошено на причинно-наслідкових зв'язках впливу зеленого туризму на дестинації в західних областях України, оцінено роль турів з елементами екологічного туризму Карпатським регіоном в контексті сталого розвитку, а також, враховуючи євроінтеграційні процеси та територіальну близькість, обґрунтовано перспективні європейські інновації щодо екологічної сертифікації у сфері зеленого туризму для західних областей України.

Ключові слова: зелений туризм, геопросторова організація, екологічний туризм, природно-заповідний фонд, регіональний розвиток, західні області України.

Annotation

The qualification work is devoted to the study of the geospatial organisation, current state and prospects of regional development of green tourism in the western regions of Ukraine.

The first chapter of the qualification work reveals the theoretical and methodological aspects of the study of sustainable tourism in Ukraine and the world, in particular the prerequisites for the emergence of green tourism in the context of sustainable development, highlights the concept of ecological tourism and its conceptual and categorical apparatus, as well as the methodological basis for the study of regional development of green tourism.

The second section of the paper focuses on the role of SWOT and PEST analyses in substantiating the main aspects of regional development of green tourism in Ukraine, analyses the peculiarities of the nature reserve fund of the western regions of Ukraine as territories and objects for the spread of green tourism, and investigates the importance of the natural resource potential of rural areas of the western region of Ukraine as destinations for the development of green tourism.

The third chapter of the qualification work emphasises the cause-and-effect relationships of the impact of green tourism on destinations in the western regions of Ukraine, assesses the role of tours with elements of ecological tourism in the Carpathian region in the context of sustainable development, and, taking into account European integration processes and territorial proximity, substantiates promising European innovations in environmental certification in the field of green tourism for the western regions of Ukraine.

Keywords: green tourism, geospatial organisation, ecological tourism, nature reserve fund, regional development, western regions of Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАЛОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	10
1.1. Зелений туризм і передумови його виникнення в контексті сталого розвитку.....	10
1.2. Концепція екологічного туризму та його понятійно- категоріальний апарат.....	15
1.3. Методологічна база для дослідження регіонального розвитку зеленого туризму.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ.....	23
2.1. Роль SWOT-аналізу і PEST-аналізу в обґрунтуванні основних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму в Україні.....	23
2.2. Особливості природно-заповідного фонду західних областей України як територій і об'єктів для поширення зеленого туризму.....	29
2.3. Природно-ресурсний потенціал сільських територій Західного регіону України як дестинацій для розвитку зеленого туризму.....	41
2.4. Екологічна безпека в зеленому туризмі та заходи щодо її поліпшення.....	43
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ.....	49
3.1. Причинно-наслідкові зв'язки впливу зеленого туризму на дестинації в західних областях України.....	49
3.2. Роль турів з елементами екологічного туризму Карпатським регіоном України в контексті сталого розвитку.....	51
3.3. Перспективні європейські інновації щодо екологічної сертифікації у сфері зеленого туризму.....	58
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА СТАНДАРТИ СЕРВІСУ В ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ.....	63
4.1. Безпека в галузі туризму та рекреації у контексті українського законодавства.....	63
4.2. Правила техніки безпеки під час туристичного маршруту в гірських умовах.....	66
4.3. Рекомендації щодо пожежної безпеки, виробничої санітарії і гігієни на інфраструктурних об'єктах сільського зеленого туризму.....	68
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток зеленого туризму в Україні на регіональному рівні в умовах сьогодення, особливо під час російсько-української війни та у постпандемічний період, є вкрай важливим завданням, для ефективного вирішення якого в нашій державі, зокрема в її західних областях, поза будь-яким сумнівом, існують найкращі передумови. Адже зважаючи на російську військову окупацію значної частини українських територій, а відтак – відсутність там жодних можливостей для функціонування туристично-рекреаційної діяльності та постійне зростання захворюваності населення через загострення екологічних проблем, стає очевидним бажання мешканців урбанізованих регіонів поліпшити своє фізичне самопочуття та психоемоційний стан у відносно безпечних умовах, поза щоденним робочим середовищем. Саме завдяки своїм величезним туристично-рекреаційним, освітньо-виховним і пізнавальним можливостям, види сталого зеленого туризму, зокрема екологічний і сільський, мають на меті відкрити нові форми активного відпочинку для відвідувачів, а також, сформувати суспільну свідомість щодо збереження, охорони та збалансованого використання природних ресурсів.

У кожному регіоні України є популярні туристичні дестинації, багаті різноманітними природними туристично-рекреаційними ресурсами, унікальною історико-культурною спадщиною, автентичними національними традиціями. Такі особливості є сприятливими можливостями вирощування екологічно чистих, органічних продуктів харчування, способами оздоровлення фізичного та психоемоційного, відпочинку на мальовничих теренах. До прикладу, Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська області є безцінними туристичними дестинаціями в Західному регіоні України завдяки, насамперед, своїм численним територіям і об'єктам природно-заповідного фонду, багатій культурній спадщині, неперевершеним природним ландшафтам та різноманітним туристично-рекреаційним пропозиціям. Використовуючи ці

унікальні особливості та інтегруючи їх у практики сталого туризму, дані регіони можуть і надалі приваблювати як внутрішніх, так і міжнародних туристів, роблячи внесок у соціально-економічний розвиток України.

Форми зеленого туризму, на відміну від масового, не чинять шкідливого тиску на довкілля і, водночас, істотно впливають на регіональний розвиток, що є особливо актуальним у сучасних умовах обставин непереборної сили, реформ децентралізації, земельної. Відтак, збільшення кількості та площі структур ПЗФ тільки позитивно впливає на поширення сталого туризму, розширення вже існуючої мережі екологічних стежок і маршрутів, популяризацію екосвідомого світогляду в соціумі.

Сільський зелений туризм використовує місцеві ресурси для розвитку регіональної економіки. Завдяки виявленню та ефективному використанню цих ресурсів він може стати вирішальним механізмом економічного відродження. Ця форма туризму в першу чергу приносить користь місцевій громаді та стимулює різні сектори економіки, включаючи транспорт, зв'язок і традиційні ремесла, забезпечуючи широкі соціально-економічні вигоди. Вирішуючи проблеми та впроваджуючи сталі стратегії, сільський зелений туризм може забезпечити довготривалий позитивний вплив на місцеві громади. Без перебільшення, це слід вважати життєво важливим компонентом інтегрованого розвитку сільських територій, стратегічним інструментом подолання бідності та підвищення рівня фінансової спроможності населення. Впровадження сталих практик може максимізувати ці переваги, забезпечуючи довгостроковий позитивний вплив на сільські громади.

Дослідженню проблем геопросторової організації, сучасного стану та перспектив регіонального розвитку різних форм зеленого туризму присвячені праці багатьох вчених, зокрема: О. Любіцевої, М. Мальської, О. Бейдика, Г. Сорокіної, О. Дмитрука, Ю. Зінька, П. Горішевського, В. Васильєва, Н. Кудли, М. Рутинського, Т. Микитина, Ю. Боруцької та інших відомих у цій галузі науковців. Проте, через тривалу війну в Україні, спричинену російською агресією, глобальну пандемію Covid-19 та відсутність актуальних даних щодо

розвитку досліджуваної галузі, залишаються невирішеними доволі багато науково-методичних та практичних питань.

Метою досліджень є комплексний, багатоаспектний аналіз геопросторової організації, сучасного стану та перспектив регіонального розвитку зеленого туризму в західних областях України.

Зазначена вище мета кваліфікаційної роботи формує наступний перелік **завдань дослідження:**

- розкриття теоретичних аспектів дослідження сталого туризму в Україні та світі;
- дослідження методологічної бази у контексті регіонального розвитку зеленого туризму;
- з'ясування ролі SWOT-аналізу і PEST-аналізу в обґрунтуванні основних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму в Україні;
- аналіз особливостей природно-заповідного фонду західних областей України як територій і об'єктів для поширення зеленого туризму;
- визначення природно-ресурсного потенціалу сільських територій Західного регіону України як дестинацій для розвитку зеленого туризму;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків впливу зеленого туризму на дестинації в західних областях України;
- висвітлення ролі турів з елементами екологічного туризму Карпатським регіоном України в контексті сталого розвитку;
- обґрунтування перспективних європейських інновацій щодо екологічної сертифікації у сфері зеленого туризму.

Об'єктом дослідження є процес розвитку зеленого туризму в Україні, зокрема в її західних областях.

Предметом дослідження є поєднання науково-теоретичних, методичних і практичних аспектів геопросторової організації, сучасного стану та перспектив розвитку зеленого туризму в нашій державі на регіональному рівні.

Методи та інформаційна база дослідження. Під час роботи над задекларованими завданнями, були використанні наступні *методи дослідження:* для зіставлення даних щодо розвитку зеленого туризму за різні роки на

регіональному рівні в Україні – порівняльний аналіз; для визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, а також політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів щодо розвитку зеленого туризму – SWOT- і PEST-аналіз; для побудови таблиць у розрізі досліджень – табличний метод; для вивчення динаміки змін різних показників у межах природоохоронних структур і туристичних дестинацій – графічний метод; для з'ясування аспектів і перспективних інновацій у сфері зеленого туризму – абстрактно-логічний метод; для узагальнення одержаних результатів у контексті досліджень розвитку зеленого туризму – метод синтезу.

Інформаційним підґрунтям досліджень у кваліфікаційній роботі став науковий доробок українських і закордонних вчених, нормативно-правова документація у контексті туристично-рекреаційного та природоохоронного законодавства України, що використовуються для регулювання сталого зеленого туризму на природоохоронних територіях та інших дестинаціях, статистичні показники Державного агентства розвитку туризму, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Державної служби статистики на регіональному рівні, а також інші дані з усіх доступних джерел інформації.

Практичне значення отриманих результатів. Прикладне значення результатів цього дослідження полягає у комплексному підході до інтеграції сталих практик у розвиток туризму та рекреації. Вони створюють потужну базу для розробки та реалізації державних і регіональних програм розвитку зеленого туризму, слугують орієнтиром щодо організації та управління екологічними маршрутами і стежками, сприяють підвищенню рівня екосвідомості та обізнаності громадськості, а також підтримують післявоєнне відновлення туристично-рекреаційної сфери на постраждалих унаслідок російської агресії українських територіях. Загалом ці результати популяризують перспективність розвитку зеленого туризму, сприяють сталому функціонуванню соціоекосистеми, забезпечуючи збалансованість туристично-рекреаційної діяльності зі збереженням довкілля та соціально-економічними вигодами для місцевих громад.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАЛОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

1.1. Зелений туризм і передумови його виникнення в контексті сталого розвитку

Зелений туризм, який також відомий як екологічний або сталий туризм, пропагує відповідальні подорожі на природних, зокрема і природоохоронних, територіях, які не впливають згубно на навколишнє середовище, підтримують добробут місцевого населення, а також включають в себе екопросвітницькі функції. Ця форма туризму набуває все більшого значення, оскільки мандрівники прагнуть мінімізувати свій вплив на навколишнє середовище і глибше взаємодіяти з місцевими культурами та екосистемами.

Передумов для зародження та розвитку зеленого або екологічного туризму було чимало. Головну провідну роль серед них займає антропогенне (техногенне) навантаження на природні території, що посилюється через масовий вплив туризму. Цей тиск із часом зростає прямопропорційно до темпів зростання туристичних відвідувань [1].

Уже у 70-их рр. ХХ ст. були зафіксовані прецеденти негативного впливу масового туризму на навколишнє природне середовище та туристично-рекреаційні ресурси. Тим паче, це проявляється у даний час, у 20-х рр. ХХІ ст., коли масштабний людський пресинг спостерігається практично у всіх напрямках туристично-рекреаційної індустрії. Як наслідок, у результаті глобалізації світового господарства посилилися і негативні зміни у географічній оболонці Землі, серед яких:

- ✓ демографічні вибухи чи кризи,
- ✓ посилення соціально-економічної нерівності;
- ✓ збільшення забруднення атмосфери, гідросфери, педосфери;
- ✓ кліматичні зміни;

- ✓ деградація ґрунтів та земель;
- ✓ руйнування екосистем та загрози тотального зменшення біорізноманіття;
- ✓ природно-антропогенні лиха та катастрофи, спричинені діяльністю людини;
- ✓ зростання загроз здоров'ю населення через масові захворювання, пандемії;
- ✓ обмеженість запасів енергії та інших видів природних ресурсів.

Актуалізація даних проблем спричинила проведення конференцій, форумів і нарад, присвячених раціональному, збалансованому використанню природних та історико-культурних ресурсів. Підсумком багаторічних досліджень стала розроблена в 1996 р. Світовою організацією торгівлі (СОТ), Всесвітньою радою з подорожей та туризму (WTTC), організацією «Зелений світ» концепція сталого розвитку туризму в XXI столітті: «Agenda 21 for travel and tourism industry». На глобальному рівні Агенда адресована національним адміністраціям з туризму, туристичним, організаціям, інфраструктурним об'єктам, а також споживачам туристичних послуг [1].

Концепція базується на документі «Порядок денний – 21 для індустрії туризму та подорожей» – всебічній програмі дій, прийнятій 182 урядами на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (UNCED) 14 червня 1992 р. Для світового суспільства, під сталим розвитком розуміється процес, що відбувається без заподіяння шкоди туристично-рекреаційним ресурсам. Такий результат досягається завдяки управлінню ресурсами. За цих умов вони можуть відновлюватися аналогічно до швидкості та масштабів використання, або, як варіант, переходом з категорії повільно відновлюваних до швидко відновлюваних ресурсів.

Зміст положень «Порядку денного – 21» наступний:

- констатується той факт, що індустрія подорожей, туризму та рекреації сконцентрована щодо захисту природних та історико-культурних ресурсів, які є базою туристичного бізнесу;

- акцентується увага щодо важливості взаємодії та координації спільних зусиль урядів, промисловості, неурядових і громадських організацій для створення стратегії довгострокового розвитку;

- перелічуються сфери пріоритетних напрямків з певними цілями та кроки для їхнього досягнення.

- наголошується на важливості взаємодії між урядами, промисловістю та неурядовими організаціями, аналізується тактична, стратегічна та економічна важливість подорожей та туризму, особливо, у контексті значних переваг від створення конкурентоздатної туристичної індустрії [1; 2].

Документ закликає використовувати для розвитку туристичної індустрії такі принципи (табл. 1.1):

Таблиця 1.1 – Базові принципи, переваги та позитивні наслідки функціонування індустрії туризму в контексті сталого розвитку

№ з/п	Базові принципи туризму згідно концепції сталого розвитку	Переваги та позитивні наслідки функціонування туристичної сфери у контексті сталого розвитку
1	Подорожі, туризм і рекреація повинні допомогти людям у досягненні балансу та гармонії з природою	Збалансована та гармонійна взаємодія соціуму з природою
2	Подорожі, туризм і рекреація повинні зробити свій внесок у збереження, захист і відновлення флоро-фауністичного біорізноманіття екосистем	Екологічні, економічні та соціальні наслідки щодо розвитку територіальних громад
3	Подорожі, туризм і рекреація повинні ґрунтуватися на гармонійних і еколого-збалансованих моделях виробництва та споживання	Збалансований розвиток туризму та рекреації з природоохоронним акцентом
4	Політика протекціонізму й отримання надприбутків у торгівлі подорожами та туристичними послугами на світовому туристичному ринку має бути частково або повністю змінена	Нехижацьке використання природно-ресурсної бази рівно настільки, наскільки є потреба у суспільства
5	Захист довкілля має становити невід'ємну, навіть, базову частину процесу розвитку	Природоохоронні заходи мають пріоритетне значення
6	Проблеми розвитку туризму та рекреації повинні вирішуватися за участю усіх	Комплексні взаємовигідні рішення для усіх стейкхолдерів туристичної та

	зацікавлених сторін (органів місцевого самоврядування, територіальних громад, місцевих жителів), з плануванням рішень, що приймаються на місцевому рівні	супутніх сфер
7	Держави повинні взаємодіяти та попереджати одна одну щодо природних катастроф, які можуть зачіпати безпосередньо чи опосередковано туристів чи туристські сфери	Транскордонна партнерська співпраця поміж усіма стейкхолдерами туристичної сфери
8	Подорожі, туризм і рекреація повинні сприяти створенню нових робочих місць у місцевих громадах	Перспективи економічного добробуту невеликих громад, особливо, у сільській місцевості
9	Обов'язковою умовою розвитку туризму і рекреації повинно бути забезпечення і підтримка культури та звичаїв місцевих громад	Комфортні умови відпочинку та ведення туристичного бізнесу для усіх зацікавлених сторін
10	Індустрія туризму та рекреації повинна базуватися на міжнародному праві у сфері захисту навколишнього природного середовища	Розвиток туристичної сфери згідно з усіма нормами чинного природоохоронного законодавства

Джерело: узагальнено та складено автором

Було задекларовано 9 пріоритетних напрямків роботи урядів країн із туризму на глобальному рівні:

1. Аналіз і оцінка ємностей та потужностей існуючої туристичної інфраструктури з метою забезпечення конкурентоспроможного туризму.

2. Аналіз і оцінка природних та культурних складових, а також економічних, соціальних, природоохоронних функцій розвитку туристичної сфери.

3. Екопросвітництво та формування екосвідомості у контексті цілей сталого розвитку.

4. Планування життєздатного та конкурентоздатного розвитку.

5. Обмін інформацією, досвідом, науковими досягненнями та технологіями туристичної індустрії розвинених країн і тих, що розвиваються.

6. Забезпечення участі у розвитку усіх зацікавлених сторін, секторів суспільства.

7. Розробка туристичних продуктів із дотриманням принципів сталого розвитку, як невід'ємної частини процесу розвитку туризму.

8. Аналіз і оцінка поступу у досягненні розвитку на місцевому рівні.

9. Партнерство усіх стейкхолдерів заради життєздатного розвитку туристичної індустрії.

Туристичні компанії, які дотримуються концепції сталого розвитку, керуються десятьма принципами [3]:

1) мінімізація, повторне використання та рециркуляція процесу раціонального використання природних туристично-рекреаційних ресурсів;

2) збереження та раціональне використання енергії;

3) збалансоване управління ресурсами прісної води;

4) мінімізація та повторне використання стічних вод;

5) мінімізація та керування небезпечними речовинами;

6) управління транспортною інфраструктурою;

7) планування та управління використання земельних ресурсів;

8) залучення працівників, клієнтів, місцевих мешканців до природоорієнтованих рішень;

9) написання та розробка проектів сталого розвитку;

10) взаємовигідне партнерство заради успішного розвитку людства.

Принципи сталого розвитку туристичної індустрії задекларовано, також, й у Глобальному етичному кодексі туризму. У преамбулі до цього документу мова йде про те, що представники світової туристичної індустрії, держав, територій, громад, підприємств, установ і організацій – членів СOT, мають на меті сприяння розвитку відповідального, сталого та загальнодоступного туризму в рамках реалізації права на відпочинок та подорожі, поважаючи окремі звичаї і культури, вибір усіх народів щодо бажання сприяти встановленню справедливого, відповідального та сталого світового туристичного порядку, який буде приносити вигоди усім сторонам світового суспільства в умовах відкритої та конкурентоздатної ринкової економіки". Проблеми сталого розвитку вкрай актуальні для унікальних і цінних природних територій і об'єктів, які використовуються як туристично-рекреаційні ресурси [1–3].

Отже, якщо підсумувати, то основними передумовами для розвитку зеленого туризму є (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Основні передумови щодо розвитку зеленого туризму
Джерело: узагальнено та побудовано автором

Тотальна загроза глобальної екологічної кризи спричинила зростання екологічної свідомості суспільства, тобто підвищення обізнаності громадськості з екологічними проблемами, такими як зміна клімату та втрата біорізноманіття. Відтак, це викликало бажання подорожувати з мінімальним негативним впливом на навколишнє середовище та ще й отримувати значні економічні вигоди від збереження довкілля.

1.2. Концепція екологічного туризму та його понятійно-категоріальний апарат

Як уже згадувалося вище, зелений туризм, також відомий як сталий туризм або екотуризм, надає перевагу відповідальним практикам подорожей, які мінімізують вплив на навколишнє середовище та сприяють збереженню природних територій. Йдеться про насолоду красою природи, одночасно забезпечуючи її збереження для майбутніх поколінь.

Концепція екотуризму, що зосереджується на відповідальних подорожах до природних територій, з'явилася у 1980-х роках. Вона наголошувала на підтримці місцевих громад, збереженні дикої природи та мінімізації шкоди навколишньому середовищу.

Мандрівники все частіше шукають унікальних та автентичних вражень, які пов'язують їх з природою. Зелений туризм пропонує можливості для відповідального дослідження та сприяє глибшому розумінню навколишнього середовища.

Як наслідок, визнаючи економічну цінність природоохоронних територій та відповідальних туристичних практик, громади та уряди почали просувати моделі зеленого, сталого туризму.

Хронологію та історичні аспекти розвитку зеленого туризму можна висвітлити наступним чином (табл. 1.2):

Таблиця 1.2 – Історія формування концепції зеленого (екологічного) туризму

№ з/п	Часові рамки	Характеристика основних подій
1	1960-1970-ті роки – ранній період	Концепція зеленого туризму почала зароджуватися в 1960-1970-их роках разом зі зростанням екологічного руху. Створення національних парків та заповідних територій мало на меті зберегти природні ландшафти та дику природу для майбутніх поколінь. Відтак, Закон про національну систему стежок 1968 року в США став значним кроком, створивши мережу мальовничих, історичних та рекреаційних стежок.
2	1980-ті роки – формалізація екологічного туризму	Термін "екотуризм" з'явився у 1980-их роках, відображаючи зростаючий інтерес до подорожей, які були зосереджені на природних територіях та збереженні природи. Мексика та Коста-Ріка були одними з перших країн, які прийняли екотуризм як стратегію розвитку. Міжнародне товариство екотуризму (TIES) було засноване у 1990 році для просування відповідальних подорожей та визначення принципів екотуризму.
3	1990-ті роки – ріст і визнання	Екотуризм отримав визнання як життєво важливий компонент сталого розвитку. Саміт Землі 1992 року в Ріо-де-Жанейро підкреслив важливість сталого туризму. Коста-Ріка стала провідною дестинацією екотуризму, просуваючи свою розгалужену мережу національних парків та біорізноманіття як ключові атракції.
4	2000-ні роки – сьогодення – глобальна	У 2000-х роках відбулося глобальне поширення зеленого туризму, що супроводжувалося посиленням співпраці між урядами, неурядовими організаціями та місцевими громадами.

	експансія та інтеграція	Такі ініціативи, як Європейський зелений пояс, що тягнеться вздовж колишньої залізної завіси і з'єднує різні природоохоронні території по всій Європі, демонструють цю інтеграцію. Технологічний прогрес і підвищення доступності ще більше популяризували екологічні подорожі. Такі країни, як Нова Зеландія, Бутан і Норвегія, розробили надійні стратегії розвитку екотуризму, які наголошують на сталості.
--	-------------------------	---

Джерело: узагальнено та складено автором

Різноманітністю досліджень і різноманітністю підходів до аналізу екотуристичної діяльності відрізняються закордонні наукові школи екотуризму. Можна виділити 4 школи – американську, австралійську, німецьку, мексиканську [4].

Концепції сталих форм туризму, зокрема, екологічного досліджувались і знайшли своє відображення у роботах всесвітньовідомих науковців: Н. Ceballos-Lascurain, J. Krippendorf, E. Boo, Jonsson, K. Epler Wood, P. Lindberg, D. Hawking, T. Whelan, I. Mose, P. Valentine, B. Steck, K.-H. Rochlitz, D. Kramer, G. Wallace, W. Strasdas, K. Ziffer, D. McLaren, D. Western, N. Ward, P. Wight, P. Hasslacher та ін. В Україні розробкою концепції екологічного туризму займались О. Бейдик, В. Вишневський, О. Дмитрук, Т. Сорокіна, Ю. Боруцька та інші науковці [1–10].

За кількістю цитувань, у різних контекстах, тільки окремі поняття можуть порівнюватись із терміном «екологічний туризм». За окремими даними, уперше сентенція «екотуризм» була використана Міллером в 1978 р. для пояснення одного з варіантів сталого розвитку туризму. Також, існує думка, що поняття «ecotourism» було вперше використане дослідником Хетцером ще у 1965 р. Проте, здебільшого дослідники притримуються теорії, що цей термін вперше був згаданий мексиканським економістом-екологом Гектором Цебаллосом-Ласкурейном (Ceballos-Lascurain), в одній з робіт, у 1983 р. У його формулюванні, екологічний туризм – це подорожі у недоторкані місця природи для ознайомлення, дослідження та вивчення природи територій, зразків представників дикої флори та фауни, а також культурних пам'яток, розташованих на даних територіях [6].

Упродовж усього терміну досліджень, інтерпретація кілька разів змінювалась, і остаточно формулюється наступним чином: «екологічний туризм – це екологічно відповідальні подорожі на відносно непорушені природні території з ціллю знайомства та вивчення природи, супутніх культурних пам'яток, які сприяють збереженню навколишнього середовища, що завдають мінімальних збитків природі та створюють соціально-економічні вигоди для місцевого населення завдяки їхньому активному залученню у туристичний процес». У 1996 році таке визначення було ухвалене Міжнародним союзом охорони навколишнього середовища. Наведемо у таблиці 1.3 деякі визначення екологічного туризму різних авторів і джерел.

Таблиця 1.3 – Визначення та зміст поняття «екологічний туризм»

№ з/п	Визначення, зміст	Джерело, автори
1	Екологічний туризм – це захоплюючі подорожі у недоторкані місця природи для ознайомлення, дослідження та вивчення природних ресурсів територій, зразків унікальних представників дикої флори та фауни, а також культурних пам'яток, розташованих на даних територіях.	Ceballos-Lascurain), 1983 р.
2	Екологічний туризм – туризм, включаючий захоплюючі подорожі територіями з відносно недоторканою природою, маючи за ціль отримати інформацію про природні та культурно-етнографічні особливості даної місцевості, проте який не порушує цілісності екосистем, створюючи сприятливі економічні передумови, за яких охорона природи та ресурсів стає вигідною для місцевих мешканців.	T. Whelan, 1991 р.
3	Екотуризм – природно-орієнтований туризм, що включає програми екологічної освіти та екопросвітництва, який здійснюється відповідно до принципів екологічної сталості розвитку соціуму.	Australian National Ecotourism Strategy, 1992 р.
4	Екологічний туризм – це сталі, природно-орієнтовані форми туристично-рекреаційної діяльності.	K. Lindberg, 1993 р.
5	Екологічний туризм – подорож відносно недоторканими природними територіями з метою вивчення і отримання насолоди від визначних природних і культурних пам'яток, зі свідомим ставленням до навколишнього середовища, котре успішно сприяє природоохоронній діяльності, м'яко впливає на довкілля, забезпечує активну соціально-економічну участь місцевих громад і отримання ними фінансових переваг від цієї діяльності.	МСОП, Н. Ceballos-Lascurain, 1993 р.
6	Екологічний туризм – це форма туризму, яка включає всі форми природного туризму, щодо яких основною мотивацією для туристів є власні спостереження і гармонійна взаємодія з довкіллям.	WTO, 2001 р.
7	Екологічний туризм – це сукупність таких форм туризму,	Товариство

	коли свідомо зводиться до мінімального негативний вплив на довкілля, постійно фінансується охорона природних локацій, створюються нові робочі місця та джерела прибутків для місцевих громад.	екотуризму Німеччини, 1995 р.
8	Екологічний туризм – це природний вид туризму, який є сприятливим щодо збереження природного середовища.	WWF, по Е. ВОО, 1994 р.
9	Екологічний туризм – це цілеспрямовані, захоплюючі подорожі відносно недоторканими територіями з ціллю глибшого усвідомлення місцевої культури і природного середовища, які жодним чином не порушують цілісності екосистем, але при цьому сприяючи охороні природних ресурсів і роблячи її фінансово вигідною для місцевих громад.	USA Ecotourism Society, 1994 р.
10	Екотуризм – відповідальна, свідома подорож до природних зон, регіонів, яка впливає на збереження навколишнього середовища та підтримує добробут місцевих жителів.	Міжнародна організація екотуризму TIES, 2000 р.
11	Екотуризм – це екологічно стійка форма природного туризму, орієнтована, насамперед, на принципи збереження життя та пізнання дикої природи, організована відповідно до етичних норм так, аби звести до мінімуму вплив на навколишнє середовище, споживання та витрати, та орієнтована на місцеві ресурси. Зазвичай такі види туризму розвиваються на територіях, що охороняються, задля внеску у збереження цих місцевих дестинацій.	(Fennell D., 1999 р.
12	Екотуризм – це планова, організована форма туризму, в якому гармонійно поєднуються насолода та дослідження природних ресурсів, раціонально взаємодіючи з довкіллям. Такий вид туризму не спричиняє погіршення навколишнього середовища, створюючи економічні переваги для різних груп місцевого населення	Evans Pritchard D., Salazar S., 1992 р.
13	Екотуризм – це природний туризм, який раціонально сприяє природоохоронним процесам.	Всесвітній Фонд дикої природи, 1990 р.
14	Екологічний туризм – це туристично-рекреаційна діяльність, яка мінімально впливає на природне середовище, завжди передбачає гармонійне єднання природи, людини, засобів рекреації та рекреаційної інфраструктури.	О. Бейдик, 2000 р.
15	Екологічний туризм можна визначити як інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності, спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізується через екологізацію всіх видів туристичної діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання.	О. Дмитрук, 2004 р.

Джерело: узагальнено та складено автором за [1–10]

Найбільша цінність екотуризму полягає в його багатогранному внеску в охорону довкілля, економічний розвиток, збереження соціокультурної спадщини та освіти. Популяризуючи практики сталого туризму та підтримуючи місцеві громади, екотуризм створює позитивний вплив, який виходить далеко за межі безпосереднього досвіду туристів. Він сприяє глобальному руху до

сталого розвитку та екологічної відповідальності, гарантуючи, що природні та культурні скарби будуть збережені для майбутніх поколінь.

1.3. Методологічна база для дослідження регіонального розвитку зеленого туризму

Дослідження зеленого туризму передбачає аналіз різних факторів, які впливають на його розвиток, поширення та майбутній потенціал. Ця комплексна методологія включає якісні та кількісні підходи, геопросторовий аналіз, польові дослідження та інтерв'ю із зацікавленими сторонами, щоб надати цілісне уявлення про поточний стан та перспективи зеленого туризму (рис. 1.2).

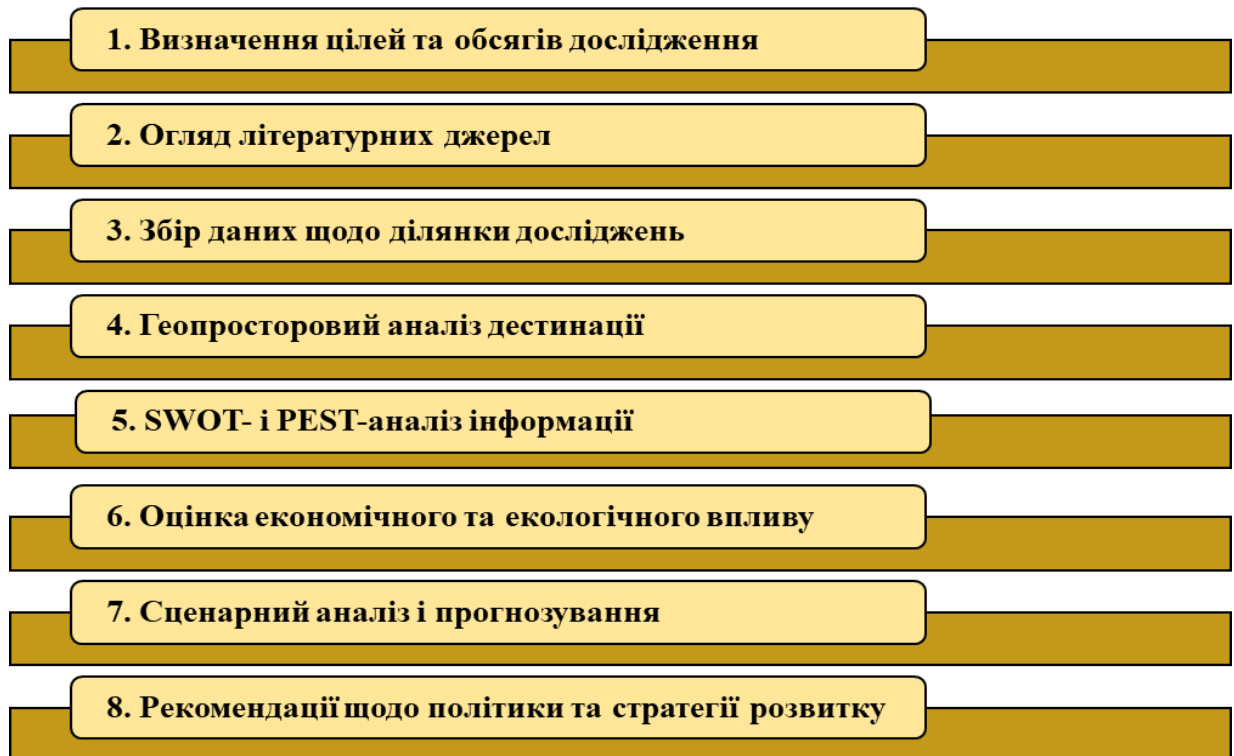

Рис. 1.2. Методологія дослідження сучасного стану та перспектив розвитку зеленого туризму

Джерело: узагальнено та побудовано автором

Щодо визначення цілей та обсягу дослідження, першочерговим завданням є:

- проаналізувати геопросторову організацію зеленого туризму на конкретній території, тобто, у межах України, керуючись світовим досвідом здійснення таких досліджень;

- оцінити сучасний стан розвитку зеленого туризму;
- визначити майбутні перспективи та виклики регіонального розвитку зеленого туризму.

Метою огляду літературних джерел є розуміння теоретичних основ існуючих напрацювань, досліджень та концепцій у сфері зеленого туризму, визначення ключових понять. Джерелами інформації можуть слугувати архівні дані, нормативно-правова база, урядові звіти, політичні документи, наукові журнали, монографії, галузеві публікації, матеріали конференцій та тематичні дослідження.

Щодо збору даних, то первинна інформація отримується з польових досліджень і спостережень. Вони проводяться на різних об'єктах зеленого туризму для збору інформації «з перших уст» про туристичну діяльність, інфраструктуру та вплив на довкілля.

Можуть застосовуватися і методи інтерв'ю та фокус-груп, коли відбувається безпосереднє спілкування та взаємодія із зацікавленими сторонами, такими як місцеві громади, туристичні оператори, політики та туристи, для збору якісної інформації.

До вторинних даних можна віднести статистичну інформацію, до прикладу, національну та міжнародну туристичну статистику, економічні дані та екологічні звіти таких організацій, як Всесвітня туристична організація (ЮНВТО), Державне агентство з розвитку туризму, національні ради з туризму.

Щодо геопросторових даних, тут варто використовувати картографічний матеріал, супутникові знімки та дані географічних інформаційних систем (ГІС) для аналізу просторових моделей і розподілу об'єктів зеленого туризму.

Якщо акцентувати увагу на геопросторовому аналізі, то основними інструментами та методами є ГІС-картографування. Відбувається створення детальних карт для візуалізації розподілу ресурсів та інфраструктури зеленого туризму. ГІС також можна використовувати для аналізу доступності, близькості до природних ресурсів та екологічного впливу. За допомогою просторового аналізу проводиться визначення кластерів, закономірностей і тенденцій у діяльності зеленого туризму.

За допомогою SWOT-аналізу доцільно визначати сильні та слабкі сторони, можливості та загрози, характерні для зеленого туризму в досліджуваних регіонах, а також здійснювати порівняльний аналіз для виявлення унікальних аспектів та спільних викликів. PEST-аналіз дозволяє досліджувати політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори, що впливають на розвиток зеленого туризму. Увага акцентується на аналізі

політичної бази, ринкових тенденцій, суспільних настроїв і технологічних досягнень.

Зміст економічного впливу полягає у вимірюванні економічного внеску зеленого туризму в місцеву, регіональну та національну економіку. Відбувається аналіз витрат і вигод, тобто оцінювання фінансової життєздатності проектів зеленого туризму та їхньої довгострокової стійкості.

Оцінка впливу на навколишнє середовище – це оцінка потенційного впливу туристичної діяльності та розвитку інфраструктури на довкілля. Один із головних аспектів тут – це аналіз пропускнуєї спроможності, тобто визначення максимальної кількості туристів, яку можна розмістити на дестинації без значного погіршення стану довкілля.

Сценарний аналіз та прогнозування потрібні для розробки різних сценаріїв на основі різних припущень щодо майбутнього розвитку туризму, екологічної політики та економічних умов. До якісних сценаріїв можна віднести наративні описи можливого майбутнього, а до кількісних – використання моделей і симуляцій для прогнозування майбутніх тенденцій.

Аналіз тенденцій відбувається через екстраполяцію поточних тенденцій для прогнозування майбутніх подій. Також, доцільно застосовувати метод Дельфі – використання експертних думок для прогнозування майбутніх перспектив та викликів [11].

На основі проведеного аналізу надаються рекомендації для урядовців і політиків щодо сприяння сталому розвитку зеленого туризму, зокрема і пропозиції щодо нормативно-правової бази, стимулів та стратегій залучення громадськості. Далі відбувається формулювання стратегій для туристичних операторів та місцевих громад для покращення пропозиції зеленого туризму, визначення найкращих практик та інноваційних підходів до сталого розвитку.

Така методологія інтегрує декілька аналітичних підходів для забезпечення комплексного розуміння геопросторової організації, поточного стану та перспектив регіонального розвитку зеленого туризму в Україні та світі. Поєднуючи якісні та кількісні дані, геопросторовий аналіз та залучення зацікавлених сторін, цей підхід забезпечує цілісне бачення, яке може слугувати орієнтиром для розвитку сталого туризму.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

2.1. Роль SWOT-аналізу і PEST-аналізу в обґрунтуванні основних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму в Україні

Зелений туризм, також відомий як екологічний туризм, стає все більш популярним і важливим сектором у світовій туристичній індустрії. Для таких регіонів, як Україна та інші частини світу, розвиток зеленого туризму може мати значні соціально-економічні та екологічні переваги. Для ефективного планування та реалізації стратегій зеленого туризму зацікавлені сторони часто покладаються на інструменти стратегічного аналізу, такі як SWOT (сильні та слабкі сторони, можливості, загрози) та PEST (політичні, економічні, соціальні, технологічні) аналізи. Ці інструменти допомагають зрозуміти внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на розвиток зеленого туризму [12].

SWOT-аналіз допомагає визначити внутрішні сильні та слабкі сторони, а також зовнішні можливості та загрози, пов'язані з зеленим туризмом. Далі наведемо приклади, як SWOT-аналіз обґрунтовує основні аспекти регіонального розвитку зеленого туризму.

Щодо сильних сторін, насамперед, це:

- ідентифікація ресурсів, яка допомагає визначити ключові природні та культурні ресурси, що можуть бути використані для залучення туристів (наприклад, українські Карпати, узбережжя Чорного моря);
- конкурентні переваги, за допомогою яких підкреслюються унікальні особливості, які дають регіону конкурентну перевагу над іншими (наприклад, багате біорізноманіття, унікальна культурна спадщина);

Щодо слабких сторін, насамперед, це:

- прогалини в інфраструктурі: Визначає недоліки в інфраструктурі, які потребують вирішення (наприклад, відсутність екологічно чистого житла, нерозвиненість транспорту);

➤ поінформованість та освіта: Вказує на сфери, в яких стейкхолдерам бракує обізнаності або досвіду щодо сталих практик серед зацікавлених сторін.

Щодо можливостей, насамперед, це:

➤ ринкові тенденції, які вказують на нові перспективи та зростаючий попит на сталий туризм, забезпечуючи основу для цілеспрямованих маркетингових стратегій;

➤ фінансування та партнерства, за допомогою котрих визначаються можливості для отримання грантів, інвестицій та формування партнерств з міжнародними організаціями.

Щодо загроз, насамперед, це:

➤ екологічні та політичні ризики, за допомогою котрих обґрунтовуються потенційні загрози, такі як погіршення стану довкілля, політична нестабільність та економічні коливання, які можуть вплинути на розвиток туризму;

➤ глобальна конкуренція, яка розглядає виклики, які створюють добре розвинені напрямки зеленого туризму в усьому світі.

PEST-аналіз вивчає зовнішні макросередовищні фактори, які можуть вплинути на розвиток зеленого туризму. Ось як PEST-аналіз сприяє обґрунтуванню регіонального розвитку [12]:

Щодо політичних факторів, це:

➤ регуляторне середовище, за допомогою якого оцінюється вплив державної політики, нормативно-правових актів та політичної стабільності на туризм (наприклад, відповідність України стандартам ЄС, законам про охорону навколишнього середовища);

➤ програми підтримки, коли оцінюється наявність державної підтримки та стимулів для сталого розвитку туризму.

Щодо економічних факторів, це:

➤ економічний вплив, який аналізує потенційні економічні вигоди зеленого туризму, такі як створення робочих місць, збільшення доходів та розвиток громад;

➤ фінансування та інвестиції, за допомогою котрих вивчаються економічні умови, що впливають на можливості фінансування та інвестиції в інфраструктуру зеленого туризму.

Щодо соціальних факторів, це:

➤ залучення громади, у процесі якого розглядається роль місцевих громад у розвитку туризму, культурне ставлення до сталого розвитку та рівень місцевого залучення;

➤ туристичні вподобання, через призму яких аналізуються зміни споживчої поведінки та вподобань у бік сталих подорожей та екологічних практик.

Щодо технологічних факторів, це:

➤ розвиток інфраструктури, коли оцінюються технологічні досягнення у сфері сталої інфраструктури, такі як відновлювані джерела енергії, управління відходами та цифровий маркетинг;

➤ інновації та ефективність, за допомогою яких аналізують роль технологічних інновацій у підвищенні сталості та ефективності туристичних операцій.

Інтеграція SWOT- та PEST-аналізів забезпечує комплексну основу для розробки стратегій функціонування та розвитку зеленого туризму (рис. 2.1):

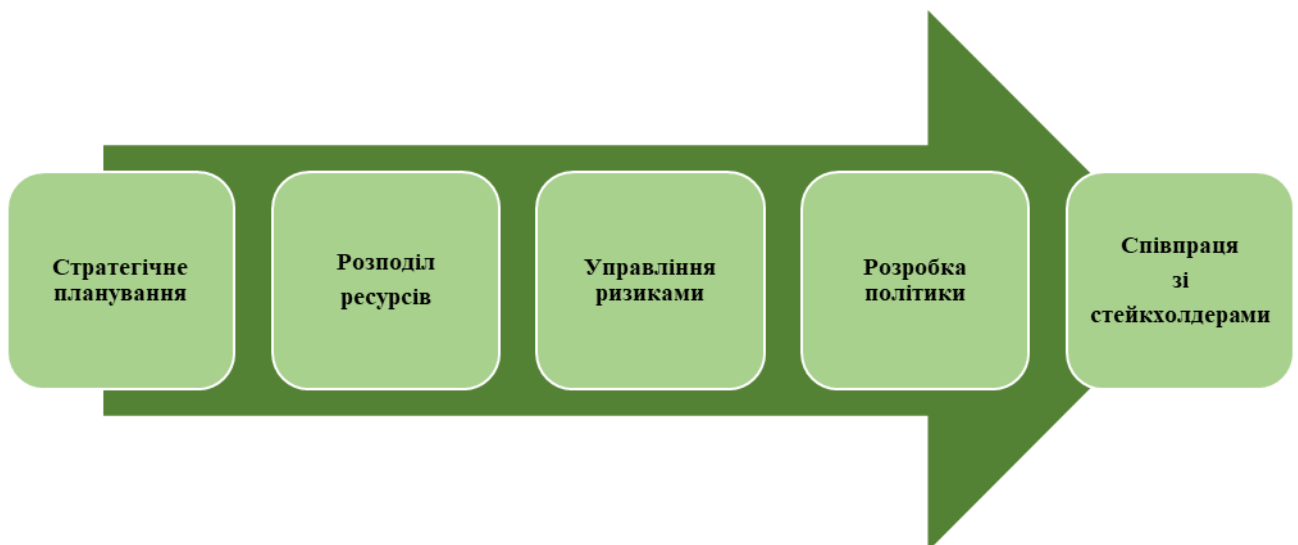

Рис. 2.1. Схема інтеграції SWOT- та PEST-аналізів для розробки стратегій розвитку зеленого туризму

Джерело: узагальнено та побудовано автором

Відтак, поєднуючи висновки обох аналізів, зацікавлені сторони можуть сформулювати детальні та дієві стратегічні плани, які враховують як внутрішні, так і зовнішні фактори. Це допомагає визначити пріоритетність розподілу ресурсів у сферах з найбільшим потенційним впливом, таких як розвиток інфраструктури, маркетинг та залучення громадськості. Виявлення та підготовка до потенційних ризиків і викликів, забезпечення більш стійкого та сталого розвитку туризму [13].

Важливим є інформування політиків про необхідні правила, стимули та механізми підтримки, необхідні для просування зеленого туризму. А співпраця поміж зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) заохочує до діалогу між державними органами, приватним сектором, місцевими громадами та міжнародними організаціями для досягнення спільних цілей сталого розвитку.

Отож, пропонуємо детальний SWOT-аналіз щодо функціонування зеленого туризму в Україні та світі (табл. 2.1):

Таблиця 2.1 – SWOT-аналіз розвитку зеленого туризму на державному та глобальному рівнях

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p style="text-align: center;"><i>На державному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Україна може пишатися різноманітними ландшафтами, включаючи Карпатські гори, узбережжя Чорного моря та великі лісові масиви, які ідеально підходять для екологічного туризму. ✓ Багата культурна історія та численні об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО додають значної привабливості ініціативам зеленого туризму. ✓ Національні парки та природні заповідники України є домівкою для різноманітної флори та фауни, пропонуючи унікальні можливості для екологічного туризму. <p style="text-align: center;"><i>На глобальному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Підвищення глобальної обізнаності та попиту на практики сталого туризму. ✓ Багато країн створили надійні нормативно-правові рамки для зеленого туризму з успішними моделями для наслідування (наприклад, Коста-Ріка, Нова 	<p style="text-align: center;"><i>На державному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Російсько-українська війна, котра суттєво негативно впливає на усі аспекти соціально-економічного розвитку, зокрема і на туристично-рекреаційну сферу. ✓ Недостатньо розвинена інфраструктура в багатьох потенційних зонах екологічного туризму може перешкоджати доступності та комфорту. ✓ Обмежена обізнаність та розуміння принципів зеленого туризму серед місцевих зацікавлених сторін та населення в цілому. ✓ Поточні політичні та економічні виклики можуть стримувати інвестиції та розвиток туристичного сектору. <p style="text-align: center;"><i>На глобальному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Початкові інвестиції, необхідні для розвитку екологічної інфраструктури та практик, можуть бути непомірно високими. ✓ Відсутність глобальної стандартизації щодо того, що є "зеленим" або "сталим" туризмом, може призвести до "зеленої"

<p>Зеландія).</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Вдосконалені технології для практик сталого туризму, такі як рішення для відновлюваної енергетики та цифрові маркетингові платформи. 	<p>реклами та непослідовних практик.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Багато екотуристичних напрямків залежать від далеких подорожей, які сприяють викидам вуглецю, що суперечить цілям сталого розвитку.
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <p style="text-align: center;"><i>На державному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Існують значні можливості для розвитку нових дестинацій та ринків екотуризму. ✓ Тісніші зв'язки з Європейським Союзом можуть сприяти фінансуванню та обміну досвідом для проектів сталого туризму. ✓ Можливості залучення місцевих громад до екотуристичних проектів, забезпечення зайнятості та збереження культурної спадщини. <p style="text-align: center;"><i>На глобальному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Зростання споживчого попиту на сталий та відповідальний досвід подорожей. ✓ Посилення глобальної та національної політики, що підтримує практики сталого туризму та зусилля зі збереження спадщини. ✓ Досягнення в галузі сталих технологій і практик, які зменшують вплив на навколишнє середовище та покращують туристичний досвід. 	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <p style="text-align: center;"><i>На державному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Подальша активізація воєнних дій і поглиблення рівня загрози здоров'ю та життю потенційних туристів. ✓ Ризик погіршення стану довкілля через недосконалість нормативно-правової бази та правозастосування. ✓ Економічна нестабільність може вплинути на інвестиції в туристичну інфраструктуру та проекти сталого розвитку. ✓ Сильна конкуренція з боку вже існуючих екотуристичних дестинацій по всьому світу. <p style="text-align: center;"><i>На глобальному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Негативний вплив зміни клімату на природні атракції та біорізноманіття. ✓ Ризик масового туризму в популярних екотуристичних дестинаціях, що призводить до погіршення стану довкілля та втрати привабливості. ✓ Майбутні кризи у сфері охорони здоров'я, такі як пандемія COVID-19, можуть серйозно порушити туристичні потоки та операції.

Джерело: узагальнено та складено автором

Зелений туризм пропонує значний потенціал для сталого розвитку, економічного зростання та збереження культури як в Україні, так і в усьому світі. Однак його розвиток вимагає ретельного планування, інвестицій та співпраці між зацікавленими сторонами для усунення прогалин в інфраструктурі, підвищення обізнаності та впровадження надійних практик сталого розвитку. Використовуючи сильні сторони та можливості, пом'якшуючи слабкі сторони та загрози, регіони можуть успішно розвивати та просувати свій потенціал зеленого туризму [14–16].

Також пропонуємо детальний PEST-аналіз розвитку зеленого туризму в Україні та світі (табл. 2.2):

Таблиця 2.2 – PEST-аналіз розвитку зеленого туризму на державному та глобальному рівнях

Політичні фактори	Економічні фактори
<p style="text-align: center;"><i>На державному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Уряд України демонструє зростаючу підтримку сталого туризму через політику, спрямовану на збереження природних територій та просування екологічного туризму. Наприклад, Стратегія розвитку туризму та курортів до 2026 року наголошує на сталих практиках. ✓ Тісніша інтеграція з Європейським Союзом пропонує потенціал для фінансування, експертизи та узгодження нормативно-правової бази, сприяючи розвитку ініціатив зеленого туризму. ✓ Російська військова агресія та воєнні дії, котрі тривають в Україні понад 10 років, вкрай негативно впливають на усі аспекти соціально-економічного розвитку, зокрема і на туристично-рекреаційну сферу. Проте, слід зауважити, що в відносно безпечних регіонах показники внутрішнього туризму зросли. <p style="text-align: center;"><i>На глобальному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Багато країн приймають суворіші екологічні норми та політику для підтримки сталого туризму. Такі організації, як Всесвітня туристична організація ООН (ЮНВТО), просувають практики сталого туризму в усьому світі. ✓ Стабільне політичне середовище має вирішальне значення для розвитку та підтримки дестинацій зеленого туризму. Політична нестабільність може стримувати інвестиції та туристичні потоки. 	<p style="text-align: center;"><i>На державному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Зелений туризм може суттєво стимулювати місцеву економіку, створюючи робочі місця та приносячи дохід. Він також може залучити іноземні інвестиції у сталу інфраструктуру. ✓ Обмеженість фінансових ресурсів та інвестицій в інфраструктуру зеленого туризму створює проблеми. Однак міжнародні гранти та позики (наприклад, від ЄС) можуть забезпечити необхідне фінансування. <p style="text-align: center;"><i>На глобальному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Зростання глобального попиту на сталі та екологічно чисті варіанти подорожей стимулює розвиток зеленого туризму. За даними Глобальної ради зі сталого туризму, споживачі більш охоче платять за сталий досвід подорожей. ✓ Економічні спади та коливання можуть впливати на наявний дохід і туристичні бюджети, впливаючи на кількість туристів і витрати на зелений туризм.
Соціальні фактори	Технологічні фактори
<p style="text-align: center;"><i>На державному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Багата культурна спадщина та традиції України підвищують її привабливість як дестинації зеленого туризму. Поєднання культурного досвіду з екологічним туризмом може привабити різноманітні туристичні групи. ✓ Підвищення обізнаності та освіти про переваги зеленого туризму серед місцевого населення і туристів є важливим для сталого розвитку. Програми та кампанії можуть посилити залучення та участь громадськості. <p style="text-align: center;"><i>На глобальному рівні</i></p>	<p style="text-align: center;"><i>На державному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Розвиток екологічно чистої інфраструктури, наприклад, відновлюваної енергетики, утилізації відходів та сталих будівельних практик, має вирішальне значення для розвитку зеленого туризму. ✓ Використання цифрових платформ для маркетингу, бронювання та поширення інформації може збільшити охоплення та ефективність послуг зеленого туризму. <p style="text-align: center;"><i>На глобальному рівні</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Інновації у сфері сталого розвитку, такі як електричний транспорт, енергоефективні засоби розміщення та

<p>✓ У світі спостерігається глобальний зсув у бік більш екологічно свідомих подорожей. Туристи все частіше шукають напрямки, які пропонують стійкі та автентичні враження.</p> <p>✓ Успіх зеленого туризму часто залежить від активного залучення місцевих громад, що гарантує справедливий розподіл вигод від туризму та збереження культурної цілісності.</p>	<p>екологічно чисті технології, є життєво важливими для мінімізації впливу туризму на навколишнє середовище.</p> <p>✓ Інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) відіграють важливу роль у просуванні зеленого туризму, надаючи інформацію, сприяючи проведенню віртуальних турів і дозволяючи легко бронювати екологічні варіанти подорожей.</p>
--	---

Джерело: узагальнено та складено автором

Отже, як висновок, SWOT- та PEST-аналізи є важливими інструментами для обґрунтування основних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму в Україні та світі. Вони забезпечують структурований підхід до розуміння багатогранної природи розвитку туризму, гарантуючи, що стратегії будуть комплексними, сталими та узгодженими як з місцевими, так і з глобальними тенденціями. Використовуючи ці інструменти, регіони можуть краще орієнтуватися у викликах і використовувати можливості, які надає зростаючий попит на зелений туризм.

2.2. Особливості природно-заповідного фонду західних областей України як територій і об'єктів для поширення зеленого туризму

У нашій країні діяльність територій і об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) регулюється українським законодавством і його нормативно-правовою базою, а функціонування структур ПЗФ контролюється відповідними державними органами чи іншими спеціальними організаціями, які несуть відповідальність за охорону навколишнього природного середовища. Зважаючи на усі сучасні глобальні виклики, власне раціональне використання, збереження і територіальне розширення природоохоронних структур є вагомим складовим загальнодержавної стратегії довгострокового збалансованого функціонування екологічно свідомого суспільства у контексті сталого розвитку [17].

В українській природно-заповідній фонд оптимально інтегровані території суші й акваторії, включаючи їхні природні комплекси та об'єкти, які володіють особливими цінностями: природоохоронною, науковою, естетичною,

рекреаційною тощо. ПЗФ створено для максимального збереження у спадок нашим майбутнім поколінням флоро-фауністичного різноманіття, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання екологічного балансу та здійснення фонового моніторингу природних ресурсів і довкілля загалом [18].

До структурних одиниць українського природно-заповідного фонду належать: природні території та об'єкти – це біосферні заповідники (БЗ), природні заповідники (ПЗ), національні природні парки (НПП), регіональні ландшафтні парки (РЛП), заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища; штучно створені об'єкти – це ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Загалом площа структур ПЗФУ складає близько 2,8 млн га, тобто це 4,6 % від усієї нашої території. Далі, на рисунку 2.2, є наведена схема щодо ієрархічних особливостей і кількісних значень цих структурних одиниць в Україні [17–20].

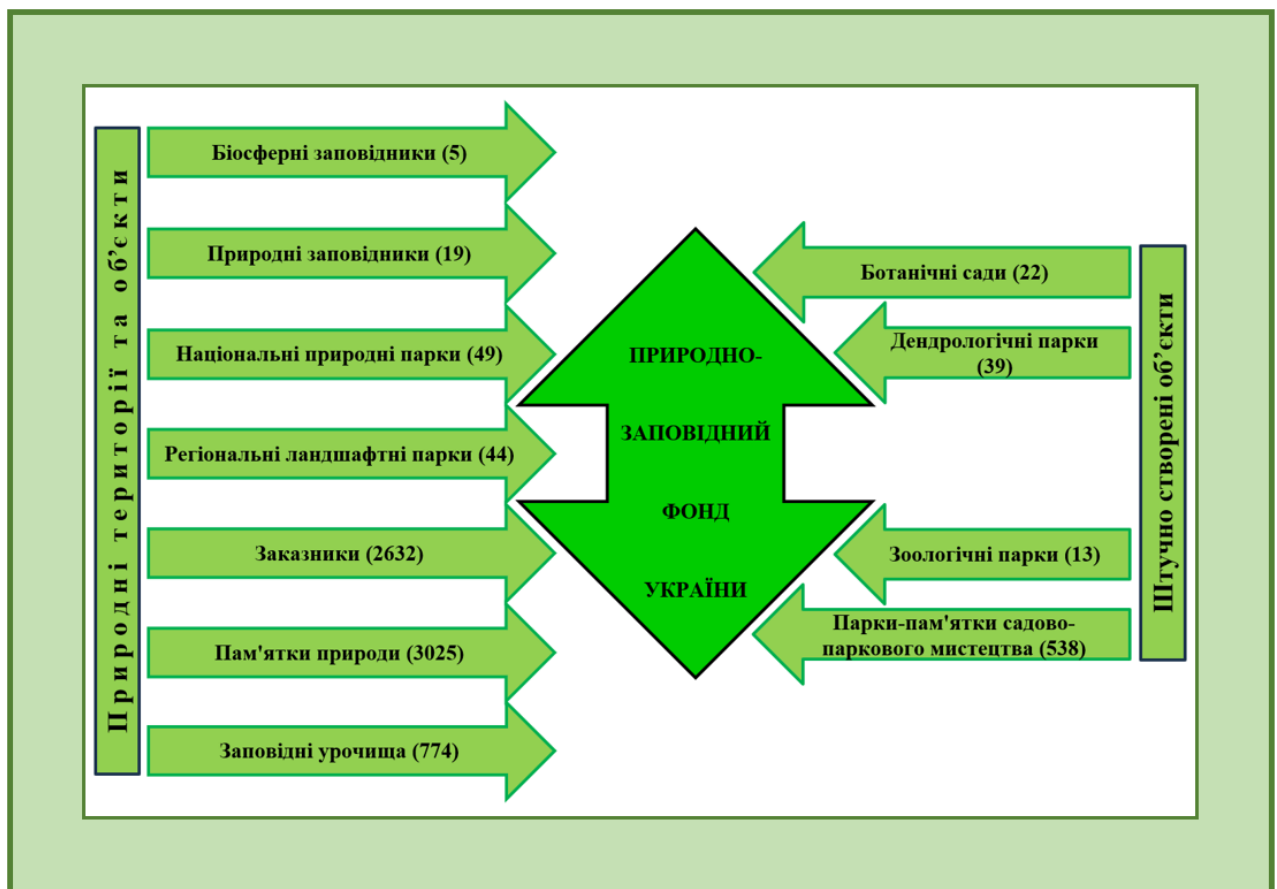

Рис. 2.2. Схематична ієрархія та кількісні показники структур ПЗФ України

Джерело: узагальнено та побудовано автором з використанням [17]

Беручи до уваги світові статистичні дані крайніх років, упродовж 2021-2022, попри глобальну пандемію Covid-19, кількість структур природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення кількісно зростає на 116 одиниць (загальною площею, орієнтовно, 94224,2 га). Щодо ситуації на квітень-травень 2024-го, то вона вкрай складна, адже російсько-українська війна набирає нових обертів, частина адміністративних областей України окупована, відтак важко щось стверджувати достовірно щодо стану справ на природоохоронних територіях у частині держави, окупованій ворогом (рис. 2.3).

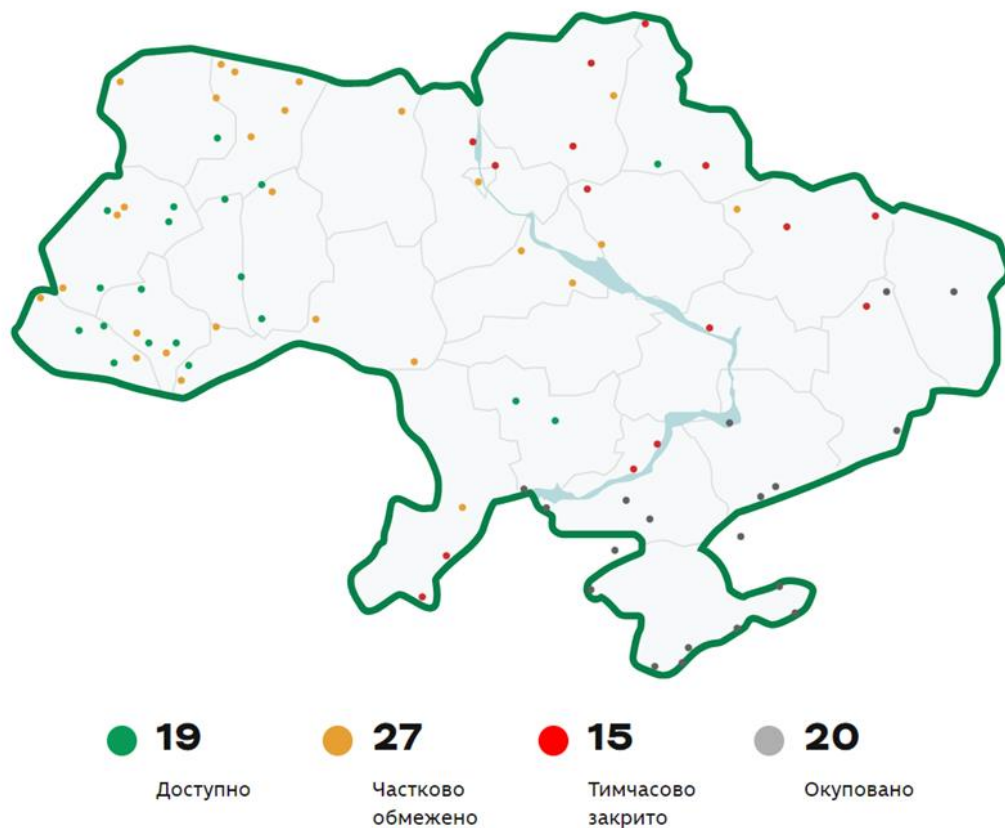

Рис. 2.3. Мапа безпеки структур ПЗФ України для сталих форм туризму (на 23.05.2023)

Під час повномасштабного вторгнення країни-агресорки Росії, упродовж 2023-го року, на території України затвердили 119 нових структур природно-заповідного фонду в 16-ти адміністративних областях та місті Києві, загальною площею 13646 га. Також було розширено територіальні межі 12 вже існуючих

природоохоронних структур у різних українських областях, а статус 6-ти природоохоронних об'єктів довелося скасувати.

Потрібно констатувати і той факт, що в умовах російсько-української війни, на тимчасово окупованих територіях Херсонської, Запорізької, Луганської, Донецької областей, нових природоохоронних територій не створювалося. Аналогічна ситуація вже багато років спостерігається і в АР Крим. Проте, до прикладу, природоохоронці Волинської та Тернопільської областей мали належні інструменти та можливості, але, чомусь, не змогли ними скористатися та не створили жодної нової структури ПЗФ, хоча, заради справедливості, трохи розширили вже існуючі [21; 22].

Отож, за кількістю створених у 2022-2023 роках заповідних територій лідерські позиції займає Київська область, з показником 28 структур. Природоохоронці в Західному регіоні України, зокрема на Івано-Франківщині, теж активно працюють. Як доказ, тут успішно створено аж 10 пралісових пам'яток природи.

Варто зазначити, що не всі новостворені об'єкти збільшили загальну статистику щодо природоохоронних структур. Доволі часто нові площі ПЗФ вищого рангу створюються через інтеграцію вже існуючих заповідних територій. Відтак, до прикладу, минулоріч понад 2 тис га природно-заповідного фонду приєднали до складу вже діючих заповідних структур України. Так-от, на Івано-Франківщині частина території заказника «Грофа» увійшла до існуючої структури новостворених пралісових пам'яток природи. Хоча, площі ПЗФ не збільшилися, проте потрібно наголосити, що якість охорони окремих особливо цінних територій, таки, відчутно поліпшилася [21–25].

Приємно констатувати той факт, що в цій статистиці є внесок і небайдужих екосвідомих громадян, громадських організацій. До прикладу, за клопотаннями ГО «Українська природоохоронна група» (UNCG) у 2023 році у Миколаївській області створили ландшафтні заказники «Каталінський», «Сухобалківський», «Балка Зарубіна», у Волинській області – ботанічну пам'ятку природи «Облапська липа», у Черкаській області – заказники «Білі

Обрії», «Плескачівські первоцвіти», у Київській області – регіональні ландшафтні парки «Приірпіння» та «Студениківський» тощо. На сьогодні площа цих створених природоохоронних територій складає 4688 га, а це 33 % від площі усіх новостворених структур ПЗФ упродовж минулого 2022 року. Хоча, варто зауважити, що таких об'єктів на наших безцінних теренах могло бути створено значно більше (табл. 2.3) [25–27].

Таблиця 2.3 – Новостворені структури ПЗФ України станом на 2023 рік

Назва регіону	Кількість нових ПЗФ	Частка ПЗФ, створена у 2023 році, (га)	Рейтинг (за площею)	Кількість розширених ПЗФ	Кількість скасованих ПЗФ	Частка ПЗФ створена у 2023 році (%)
Вінницька область+	0	28,9	13	1		0,001
Волинська область+	4	0,13	17			0,000006
Донецька область+	2	66,5	12			0,002
Житомирська область+	17	1666,6353	5	4		0,05
Закарпатська область+	1	11,044	15		2	0,0008
Київська область+	28	3142,4914	2	2	3	0,1
Кіровоградська область	11	431,3742	6			0,017
Львівська область+	6	1678,3969	4	3	1	0,07
м. Київ	3	255	8			0,3
Миколаївська область+	6	287,45	7			0,011
Полтавська область+	4	2072,1	3			0,072
Сумська область+	10	102,0657	11	1		0,004
Хмельницька область+	3	20,5211	14			0,00099
Черкаська область+	11	106,2634	10			0,005
Чернігівська область+	3	213,6	9			0,0066
Івано-Франківська+	10	3984,8	1			0,28
Тернопільська	0	9,892	16	1		0,0006
Загалом	117	14077,162		11	6	0,022

Природоохоронні території західних областей України слугують важливими напрямками для зеленого туризму, пропонуючи унікальні можливості для сталих подорожей з акцентом на збереженні довкілля, освіті та залученні громадськості. До таких територій належать національні парки, природні заповідники, біосферні заповідники та інші природоохоронні об'єкти (рис. 2.4-2.6, табл. 2.4-2.6). Організація екологічних маршрутів і стежок – одне з основних завдань природоохоронних територій для виховання екосвідомості в суспільстві.

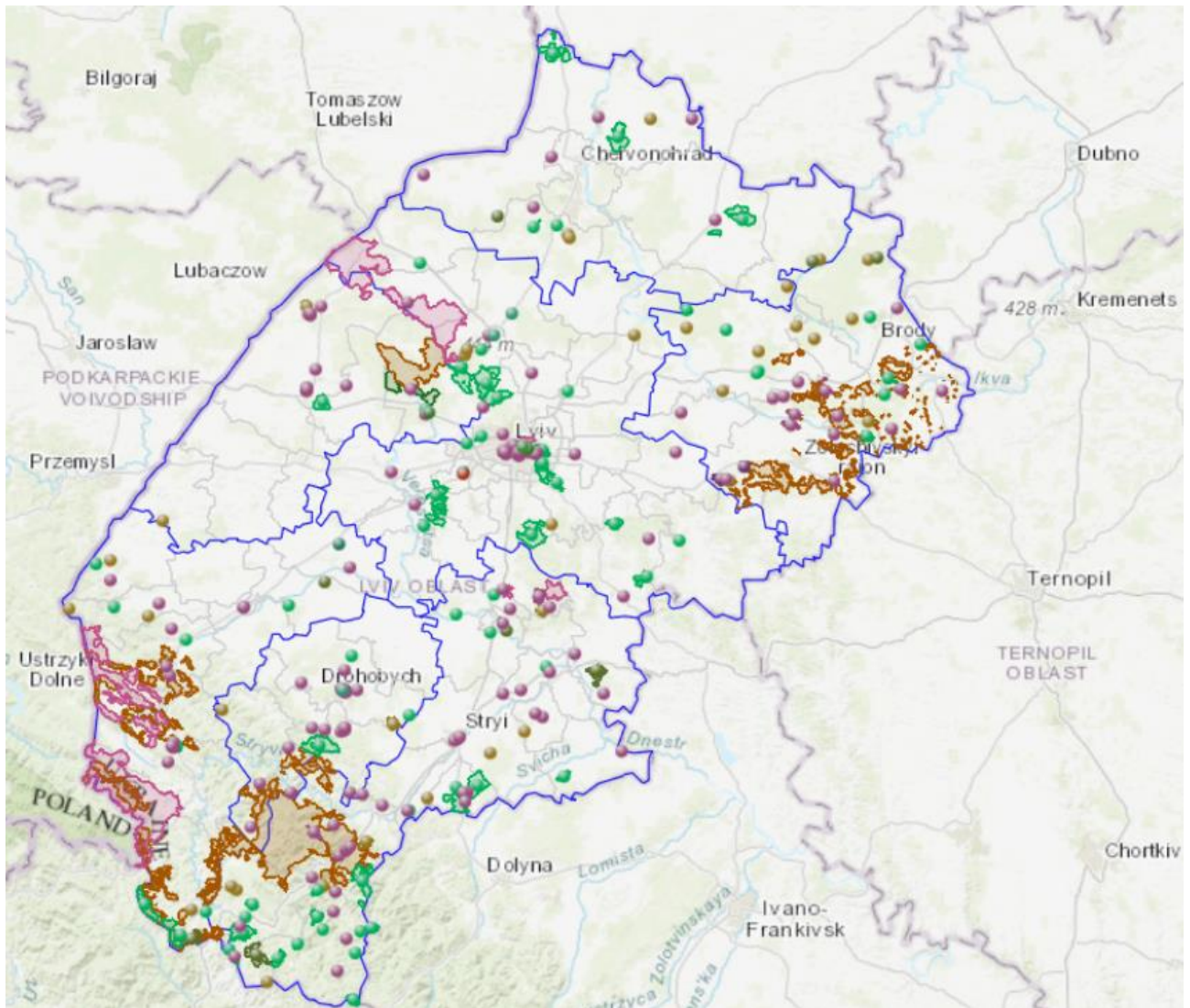

Рис. 2.4. Природно-заповідний фонд Львівщини у розрізі територіальних громад області (2024 р.) [28]

Таблиця 2.4 – Природоохоронні структури Львівської області

Природні заповідники, національні природні парки, регіональні природні парки Львівщини					
Назва	Дата створення	Площа, га	Район	Територіальна громада	Підстава для створення
Природні заповідники					
Розточчя	05.10.1984	2084,5	Яворівський	Івано-Франківська	Постанова РМ УРСР № 403
Національні природні парки					
Бойківщина	11.04.2019	12240,0	Самбірський	Боринська	Указ Президента України № 130
Королівські Бескиди	30.11.2020	8997,0	Самбірський	Старосамбірська, Стрілківська	Указ Президента України № 526/2020
Північне Поділля	10.02.2010	15587,9	Золочівський	Бродівська, Заболотцівська, Золочівська, Підкамінська	Указ Президента України № 156
Сколівські Бескиди	11.02.1999	35684,0	Дрогобицький, Самбірський, Стрийський	Східницька, Боринська, Сколівська, Козівська	Указ Президента України № 157/99
Яворівський	04.07.1998	7108	Яворівський	Івано-Франківська	Указ Президента України № 744
Регіональні ландшафтні парки					
Верхньодністровські Бескиди	08.10.1997	8356	Самбірський	Хирівська, Старосамбірська, Стрілківська	Рішення обласної ради № 234
Знесіння	02.12.1993	312,1	Львівський	Львівська	Рішення обласної ради № 327
Надсянський	31.07.1997	19428	Самбірський	Боринська	Рішення обласної ради № 209
Равське Розточчя	13.06.1997	19103	Львівський, Яворівський	Жовківська, Рава-Руська, Добросинсько-Магерівська, Яворівська	Рішення обласної ради № 341
Стільське Горбогір'я	01.04.2014	9161,7	Стрийський	Миколаївська, Тростянецька	Рішення обласної ради № 1043

Джерело: узагальнено та складено автором за [28]

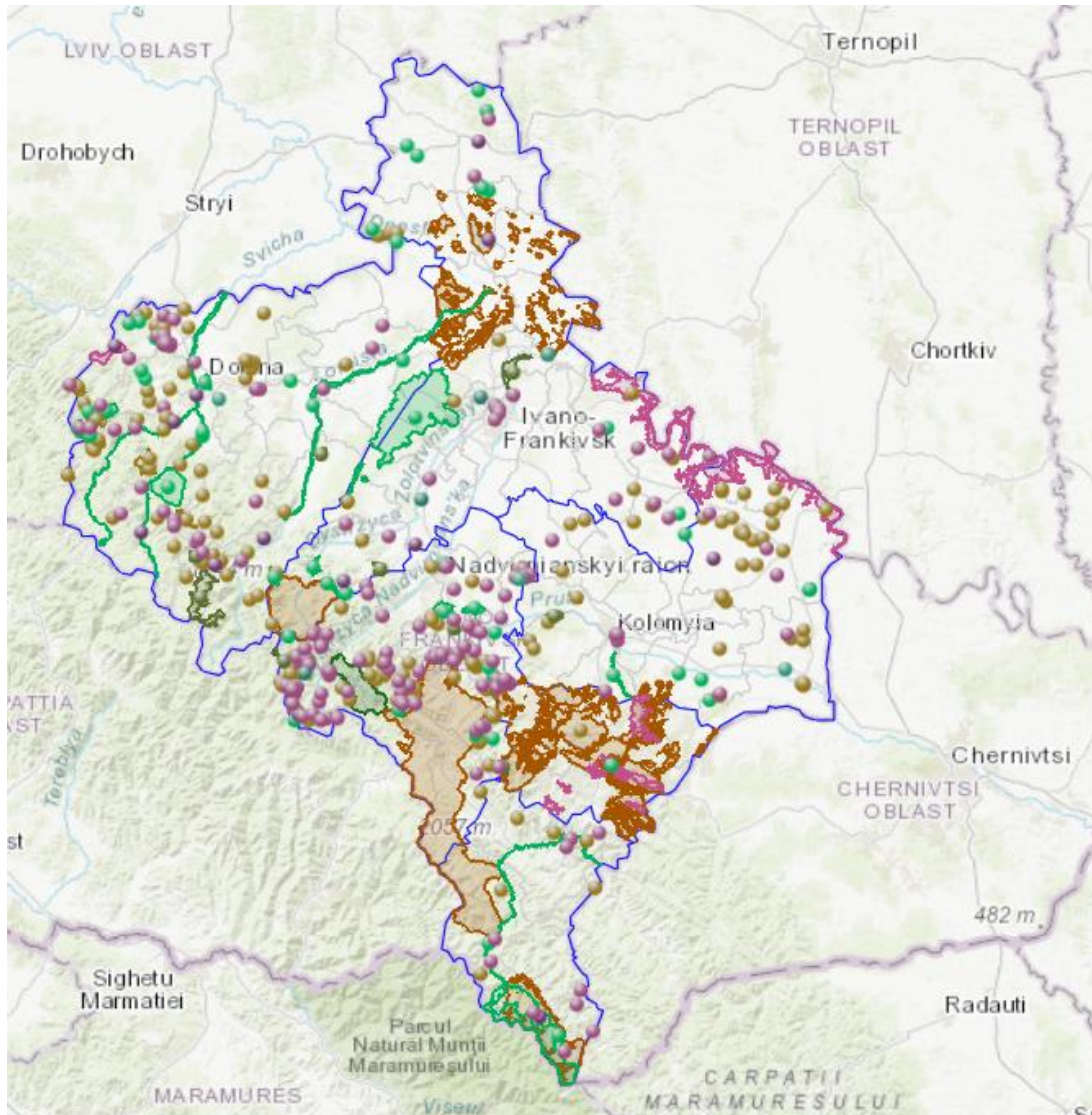

Рис. 2.5. Природно-заповідний фонд Івано-Франківщини у розрізі територіальних громад області (2024 р.) [28]

Таблиця 2.5 – Природоохоронні структури Івано-Франківської області

Природні заповідники, національні природні парки, регіональні природні парки Івано-Франківщини					
Назва	Дата створення	Площа, га	Район	Територіальна громада	Підстава для створення
Природні заповідники					
Горгани	12.09.1996	5344,2	Надвірнянський	Пасічнянська	Указ Президента України № 831
Національні природні парки					
Верховинський	22.01.2010	12022,9	Верховинський	Зеленська	Указ Президента України № 58/2010
Галицький	09.08.2004	14684,8	Івано-Франківський	Більшівцівська, Дубовецька, Галицька, Бурштинська	Указ Президента України № 877/2004

Гуцульщина	14.05.2002	32271,0	Косівський, Коломийський	Яблунівська, Косівська, Космацька, Кутська, Рожнівська, Матеївецька	Указ Президента України № 456/2002
Карпатський	03.06.1980	50495,0	Верховинський, Надвірнянський	Зеленська, Яремчанська, Поляницька, Ворохтянська	Постанова РМ УРСР № 376
Синьогора	21.12.2009	10866,0	Івано- Франківський	Солотвинська	Указ Президента України № 1083/2009
Регіональні ландшафтні парки					
Гуцульщина	23.06.1997	17729	Коломийський, Косівський	Косівська, Кутська, Рожнівська, Матеївецька	Розпорядження обласної державної адміністрації № 443
Дністровський	15.07.1993	19656	Коломийський, Івано- Франківський	Городенківська, Чернелицька, Тлумацька, Олешанська	Рішення обласної ради б/н
Поляницький	15.07.1996	1032	Калуський	Болехівська	Розпорядження обласної державної адміністрації № 451

Джерело: узагальнено та складено автором за [28]

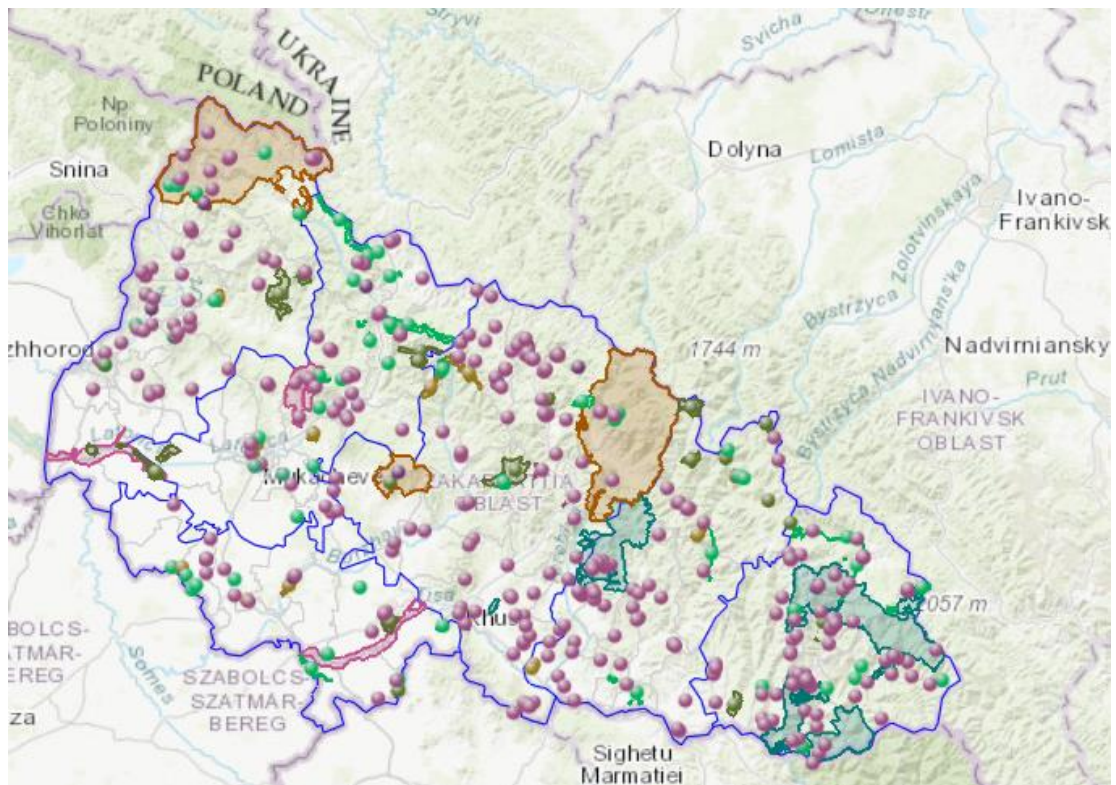

Рис. 2.6. Природно-заповідний фонд Закарпаття у розрізі територіальних громад області (2024 р.) [28]

Таблиця 2.6 – Природоохоронні структури Закарпатської області

Біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні природні парки Закарпаття					
Назва	Дата створення	Площа, га	Район	Територіальна громада	Підстава для створення
Біосферні заповідники					
Карпатський біосферний заповідник	12.11.1968	58035,8	Рахівський, Тячівський, Хустський, Берегівський	Богданська, Ясінянська, Великобичківська, Рахівська, Углянська, Нересницька, Драгівська, Хустська, Виноградівська	Указ Президента України № 563/93
Національні природні парки					
Зачарований Край	21.05.2009	6101	Хустський	Іршавська	Указ Президента України № 343
Синевир	05.01.1989	43081,8	Хустський	Драгівська, Колочавська, Синевирська	Постанова РМ УРСР № 7
Ужанський	27.09.1999	46147,3	Ужгородський	Ставненська, Костринська, Великобerezнянська	Указ Президента України № 1230
Регіональні ландшафтні парки					
Притисянський	07.08.2009	10330,7	Берегівський, Мукачівський, Ужгородський	Вилоцька, Виноградівська, Великобerezька, Пийтерфолвівська, Королівська, Великолучківська, Чопська, Сюртівська, Великодобронська	Рішення обласної ради № 908
Синяк	26.05.2011	4631,3	Мукачівський	Чинадіївська	Рішення обласної ради № 229

Джерело: узагальнено та складено автором за [28]

Створення та управління екологічними маршрутами і стежками на природоохоронних територіях має вирішальне значення для підвищення екологічної обізнаності та освіти серед громадськості. Ці маршрути слугують не лише рекреаційними можливостями, але й освітніми інструментами, які підкреслюють важливість збереження природи та сталих практик.

На стежках часто встановлюють інформаційні знаки, які розповідають відвідувачам про місцеву флору, фауну, екосистеми та природоохоронні заходи.

Ці знаки можуть містити факти, дрібниці та історії, які роблять процес навчання цікавим. Багато природоохоронних територій пропонують екскурсії під керівництвом досвідчених гідів, які надають детальну інформацію про природне середовище та поточні природоохоронні проекти [29].

Маршрути можуть бути розроблені таким чином, щоб проходити через території, де активно проводяться природоохоронні роботи, наприклад, місця відновлення оселищ або коридори дикої природи, щоб продемонструвати важливість цих зусиль. Інформуючи відвідувачів про потенційні наслідки їхньої діяльності (наприклад, засмічення, піші прогулянки поза стежкою), стежки допомагають пропагувати відповідальну поведінку, яка мінімізує шкоду довкіллю.

Стежки часто будують із екологічно чистих матеріалів і проектують так, щоб мінімізувати вплив на довкілля. Це включає використання дощатих настилів для захисту чутливих середовищ існування та забезпечення належних умов для утилізації відходів.

Доступність стежок для різних категорій відвідувачів, у тому числі з обмеженими можливостями, заохочує ширші верстви населення до взаємодії з природним середовищем та його цінування.

Екологічні стежки забезпечують збагачуючий досвід, який поєднує фізичну активність з навчанням, роблячи відвідування більш значущими та незабутніми. Інформування відвідувачів про навколишнє середовище виховує почуття відповідальності та заохочує їх до більш сталих практик у повсякденному житті [30].

Висвітлюючи поточні природоохоронні проекти, стежки можуть надихнути відвідувачів підтримати ці ініціативи через пожертви чи волонтерську роботу. Забезпечення достатнього фінансування для розвитку та утримання стежок може бути складним завданням, особливо в районах з обмеженими ресурсами.

Велика кількість відвідувачів може призвести до погіршення стану довкілля, якщо ними не управляти належним чином. Такі стратегії, як

обмеження доступу під час пікових періодів або запровадження дозвільної системи, можуть допомогти пом'якшити цей вплив [29–32].

Організація екологічних маршрутів і стежок на природоохоронних територіях відіграє життєво важливу роль у підвищенні екологічної обізнаності та просуванні сталого туризму. Поєднуючи відпочинок з освітою, ці стежки допомагають відвідувачам зрозуміти та оцінити світ природи, сприяючи розвитку культури збереження та управління.

Отже, основними напрямками та складовими туристично-рекреаційної діяльності в контексті розвитку зеленого туризму на природоохоронних територіях є (рис. 2.7) [25–30]:

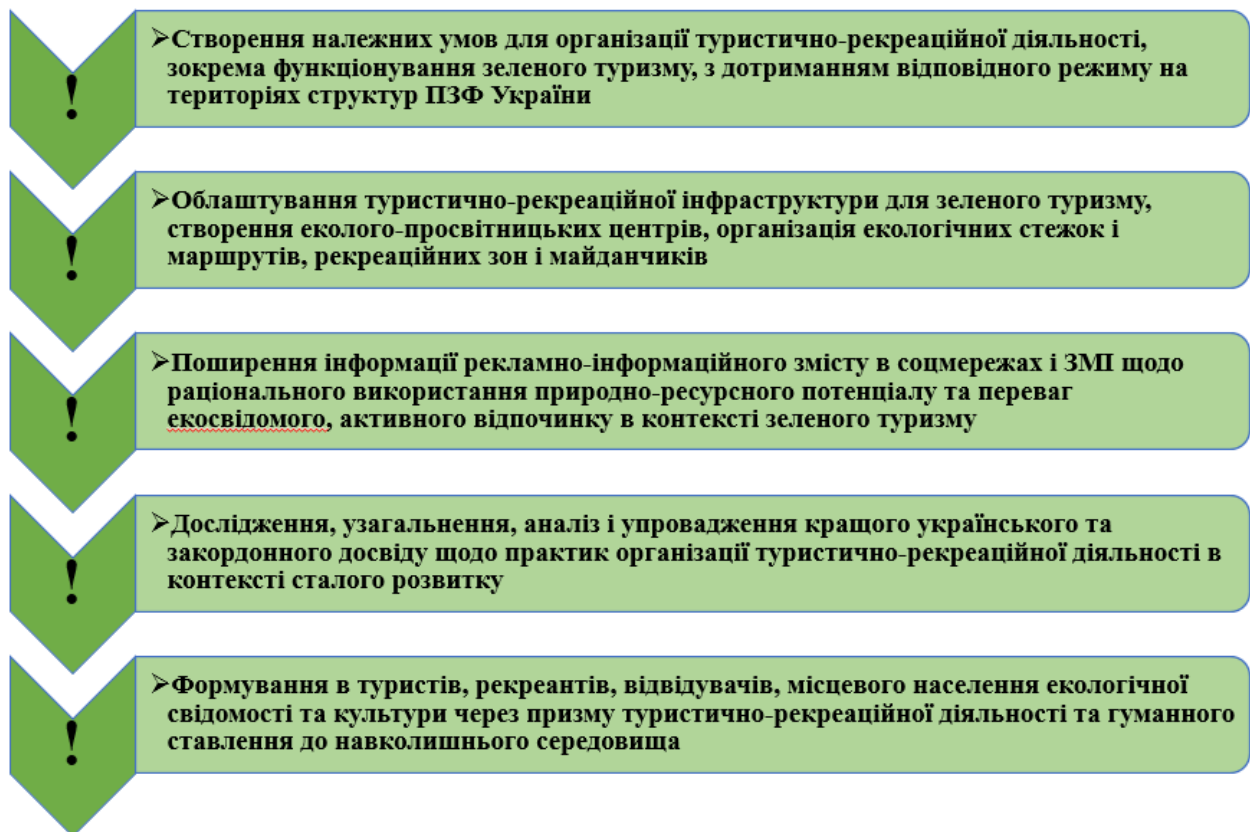

Рис. 2.7. Основні напрями туристично-рекреаційної діяльності на територіях структур ПЗФ у контексті зеленого туризму

Джерело: узагальнено та побудовано автором

Природоохоронні території мають вирішальне значення для розвитку зеленого туризму, пропонуючи сталий спосіб пізнання та збереження природної

та культурної спадщини. Завдяки впровадженню найкращих практик екологічного менеджменту, залученню громадськості та просвітницькій роботі, ці території можуть слугувати зразковими моделями сталого туризму. Вирішення таких проблем, як управління впливом відвідувачів та поєднання збереження природи з розвитком туризму, є важливим для отримання максимальної вигоди від зеленого туризму [31; 32].

2.3. Природно-ресурсний потенціал сільських територій Західного регіону України як дестинацій для розвитку зеленого туризму

Сільська місцевість Західного регіону України володіє багатими природними ресурсами, які роблять її ідеальною дестинацією для розвитку зеленого туризму. Ці території пропонують в якості ресурсної складової унікальні ландшафти, біорізноманіття та культурну спадщину, які все більше приваблюють екосвідомих мандрівників. Далі детальніше розглянемо природно-ресурсний потенціал сільських територій та те, як він сприяє розвитку зеленого туризму.

У сільській місцевості часто зустрічаються різноманітні екосистеми, включаючи ліси, водно-болотні угіддя, луки та гори, які є домівкою для різних видів рослин і тварин. Це біорізноманіття приваблює туристів, котрі полюбують спостерігати та фотографувати дику природу [33–35].

Чудові ландшафти, зокрема Карпатського регіону України, такі як гори, річки, озера та прибережні райони, створюють гарні умови для активного відпочинку на природі, наприклад, піших прогулянок, їзди на велосипеді, риболовлі та сплаву гірськими річками.

Сільськогосподарські угіддя, сади, виноградники та ліси не лише сприяють розвитку сільської економіки, але й пропонують спробувати елементи агротуризму, де відвідувачі можуть долучитися до фермерської діяльності, дегустації вин, сирів і кулінарних екскурсій [36; 37].

У сільській місцевості часто зберігаються традиційні способи життя, фольклор, ремесла та історичні артефакти. Тут можна застосовувати й елементи

культурного туризму, що може включати участь у місцевих фестивалях, майстер-класах із лозоплетіння, до прикладу, та краєзнавчі дослідження стародавніх руїн. Перевагами розвитку зеленого туризму в сільській місцевості є (табл. 2.7):

Таблиця 2.7 – Ключові переваги щодо розвитку зеленого туризму на сільських територіях

№ з/п	Переваги	Трактування та зміст переваг	Джерело інформації
1	Економічна диверсифікація	Зелений туризм може диверсифікувати сільську економіку, створюючи робочі місця і приносячи дохід від діяльності, пов'язаної з туризмом. Він зменшує залежність від традиційних галузей, таких як сільське господарство та гірничодобувна промисловість.	Всесвітня туристична організація ООН (ЮНВТО) підкреслює, що туризм може зробити значний внесок в економічний розвиток сільських територій.
2	Збереження навколишнього середовища	Доходи від зеленого туризму можна реінвестувати у природоохоронні проекти, відновлення середовища існування та практики сталого управління земельними ресурсами. Це допомагає зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь.	Дослідження Міжнародного товариства екотуризму (TIES) підкреслює, що екотуризм підтримує зусилля зі збереження природи через фінансові внески та підвищення обізнаності.
3	Розширення прав і можливостей громад	Залучення місцевих громад до планування та діяльності у сфері туризму гарантує справедливий розподіл вигод. Це виховує почуття відповідальності та сприяє збереженню культурної та природної спадщини.	Дослідження Світового банку показують, що місцевий туризм розширює можливості місцевого населення та сприяє сталому розвитку.
4	Освітні можливості	Зелений туризм надає відвідувачам освітній досвід, поглиблюючи їхнє розуміння екологічних проблем, сталих практик та місцевої культури. Він також пропонує можливості для екологічної освіти та досліджень.	Звіти Європейської Комісії про сталий туризм підкреслюють освітню цінність екотуризму в підвищенні обізнаності про збереження природи.
5	Розвиток інфраструктури	Розвиток необхідної інфраструктури (наприклад, доріг, житла, систем утилізації відходів) у сільській місцевості при збереженні цілісності довкілля може бути складним завданням.	ЮНВТО повідомляє, що збалансування розвитку інфраструктури зі збереженням навколишнього середовища є ключовим викликом у сталому туризмі.
6	Управління	Забезпечення того, щоб туристична	Дослідження TIES показує,

	впливом від туризму в контексті сталого розвитку	діяльність не завдавала шкоди навколишньому середовищу і не порушувала життя місцевих громад, вимагає ретельного планування та управління. Це включає регулювання кількості туристів, просування сталих практик та залучення місцевих зацікавлених сторін.	що управління екологічними та соціальними наслідками туризму має вирішальне значення для його сталого розвитку.
7	Ефективний маркетинг і промоція	Сільським територіям часто бракує маркетингових ресурсів для ефективного просування свого потенціалу зеленого туризму. Партнерство з національними туристичними радами та міжнародними організаціями може допомогти підвищити його видимість.	Світовий банк підкреслює важливість маркетингу та промоції для залучення туристів до сільських дестинацій.

Джерело: узагальнено та складено автором

Природно-ресурсний потенціал сільських територій Західного регіону України є міцним підґрунтям для розвитку зеленого туризму. Використовуючи біорізноманіття, мальовничі ландшафти, сільськогосподарські ресурси та культурну спадщину, сільські регіони можуть приваблювати екологічно свідомих мандрівників і сприяти сталому розвитку. Вирішення проблем, пов'язаних з інфраструктурою, управлінням впливом та маркетингом, має важливе значення для максимізації переваг зеленого туризму при збереженні унікальних характеристик сільських дестинацій.

2.4. Екологічна безпека в зеленому туризмі та заходи щодо її поліпшення

Екологічна безпека українських туристичних дестинацій, зокрема природоохоронних і сільських територій, де одним із найпоширеніших видів туристично-рекреаційної діяльності є зелений туризм, залежить від кількох факторів, включаючи забруднення навколишнього середовища, втрату біорізноманіття та вплив зміни клімату. До прикладу, якщо ці території є частиною природно-заповідного фонду України, то вони призначені для збереження довкілля та його компонентів. Однак радянська спадщина

незбалансованої експлуатації природних ресурсів та історично низький пріоритет охорони довкілля створюють значні проблеми.

Незважаючи на те, що Україна займає менше 6% території Європи, на її території зосереджено близько 35% біологічного різноманіття континенту. В країні налічується понад 70000 видів флори і фауни, в тому числі понад 27000 видів рослин і понад 45000 видів тварин. Останніми роками збільшилася кількість видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, яка каталогізує види, що перебувають під загрозою зникнення [10; 17].

Географічне положення України ставить її на перехресті міграційних шляхів багатьох видів фауни. Країна має вирішальне значення для збереження понад 100 видів перелітних птахів, які охороняються міжнародними угодами. Зокрема, Україна охороняє понад 130 видів перелітних птахів, 8 видів риб, 3 види морських ссавців та 28 видів кажанів відповідно до цих зобов'язань.

Природно-заповідний фонд України охоплює 8246 територій та об'єктів площею 3,98 млн га, що становить 6,6% від загальної площі країни, плюс ще 402 500 га в акваторії Чорного моря. Однак частка заповідних земель в Україні значно нижча порівняно з середнім показником у 21% у країнах Євросоюзу.

Ключовими природоохоронними проблемами є:

- недостатня кількість заповідних територій – відсоток заповідних земель в Україні значно менший, ніж у країнах ЄС, що вказує на необхідність розширення та кращого управління цими територіями;
- види, що перебувають під загрозою зникнення – зростає перелік видів, що додаються до Червоної книги України, що свідчить про постійні загрози для біорізноманіття;
- міграційні шляхи – враховуючи роль України у міграції багатьох видів, вона повинна забезпечити надійні заходи захисту цих шляхів.

Промислова діяльність, сільськогосподарські стоки та неналежне поводження з відходами призводять до забруднення повітря, води та ґрунту на природоохоронних територіях та навколо них. Це забруднення впливає на здоров'я екосистем і зменшує біорізноманіття. Руйнування оселищ, надмірна

експлуатація ресурсів та інвазивні види є основними загрозами для біорізноманіття на природоохоронних територіях. А людська байдужість і відсутність ефективних стратегій збереження загострює ці проблеми [10; 17].

Також, зміна клімату змінює середовище існування та порушує баланс екосистем. Екстремальні погодні явища, перепади температур і зміна кількості опадів мають безпосередній вплив на флору і фауну. Урбанізація, незаконні рубки, перетворення земель на сільськогосподарські угіддя та розвиток інфраструктури призводять до фрагментації та деградації оселищ.

Протягом багатьох років економічний розвиток України був зосереджений в основному на експлуатації природних ресурсів, не приділяючи належної уваги питанням екологічної сталості. Власне такий підхід і призвів до значної деградації довкілля. Пріоритетність охорони природи була низькою, що ускладнювало досягнення сталого розвитку.

Проте, процеси глобалізації та соціальної трансформації підвищили пріоритетність цих проблем. Перед Україною постала нагальна потреба вжити заходів, які б забезпечили захист і сталість її природних ресурсів. До них доцільно віднести:

1. Вдосконалення законодавчої бази, тобто впровадження та забезпечення дотримання більш суворих екологічних законів і правил для контролю забруднення та сталого управління природними ресурсами.

2. Поліпшення управління природоохоронними територіями шляхом кращого планування, моніторингу та правозастосування. Це включає розробку комплексних планів управління, поєднуючи збереження та стале використання.

3. Заохочення сталих практик у сільському, лісовому та промисловому господарстві для зменшення впливу на довкілля. Це передбачає впровадження сучасних, екологічно чистих технологій і практик.

4. Інформування громадськості про важливість захисту довкілля та залучення місцевих громад до природоохоронної діяльності. Цього можна досягти за допомогою освітніх програм, громадських проєктів та інформаційних кампаній.

5. Ініціювання проектів з відновлення середовищ існування та екосистем, які були деградовані внаслідок людської діяльності. Це включає лісовідновлення, відновлення водно-болотних угідь та реабілітацію ґрунтів.

6. Розробка стратегій для адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату. Це передбачає підвищення стійкості екосистем та просування практик, які зменшують викиди парникових газів. Співпраця з міжнародними організаціями та сусідніми країнами для обміну знаннями, ресурсами та найкращими практиками для збереження та сталого розвитку.

Зусилля України зі збереження біорізноманіття підтримуються міжнародними угодами та зобов'язаннями, які включають захист мігруючих птахів та інших видів. Ці зусилля мають вирішальне значення для підтримання екологічного балансу та досягнення ширших цілей екологічної сталості.

Багате біорізноманіття України та її стратегічне розташування роблять її життєво важливою територією для природоохоронних заходів. Хоча країна має значні природні ресурси та значну кількість природоохоронних територій, існує очевидна потреба в посиленні охорони та управління ними для більш тісного узгодження зі стандартами ЄС. Збільшення частки заповідних земель та вдосконалення стратегій збереження є важливими кроками на шляху до досягнення сталого розвитку та збереження природної спадщини України для майбутніх поколінь [10; 17].

Для забезпечення сталого розвитку місцеві органи влади повинні балансувати між підвищенням туристичної привабливості та збереженням природних і культурних ресурсів. Такого балансу можна досягти, регулюючи туристичні потоки та визначаючи пропускну спроможність дестинацій. Залучення місцевих громад, навчання туристів і дотримання практики належного врядування є важливими стратегіями для сталого туризму, що забезпечує довгострокові вигоди як для довкілля, так і для економіки.

Як уже було сказано у попередніх розділах, сільський зелений туризм – це сталий підхід, який використовує природні та культурні ресурси сільської місцевості, щоб надати туристам збагачуючий досвід, забезпечуючи при цьому

захист навколишнього середовища та користь для громади. Нижче наведено ключові аспекти та стратегії підтримки екологічної безпеки та захисту довкілля у сільському зеленому туризмі:

1. Сталі практики в туристичній діяльності

Впровадження комплексних систем управління відходами має вирішальне значення для запобігання засміченню та забрудненню. Це включає програми переробки відходів, компостування органічних відходів та зменшення використання одноразового пластику. Сприяння використанню відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна або вітрова енергія, підвищення енергоефективності в туристичних об'єктах зменшує вуглецевий слід.

2. Збереження природних ресурсів

Створення заповідних територій та природоохоронних зон допомагає зберегти місцеву флору і фауну. Діяльність, що заважає дикій природі, має бути зведена до мінімуму, а туристів слід інформувати про важливість біорізноманіття. Заохочення органічного землеробства та агротуризму підтримує сталі сільськогосподарські практики, які є екологічно чистими та зберігають здоров'я ґрунтів.

Збереження природного ландшафту має важливе значення для запобігання ерозії ґрунту, вирубці лісів та знищенню середовища існування. Це передбачає ретельне планування туристичної діяльності та розвиток інфраструктури.

3. Залучення громади та освіта

Залучення місцевих громад до планування та управління туризмом гарантує, що вигоди від туризму будуть справедливо розподілені, а місцеві знання будуть враховані у природоохоронних заходах.

Інформування туристів про місцеві екологічні проблеми та відповідальні туристичні практики виховує повагу до довкілля та заохочує до сталої поведінки. Популяризація місцевої культури і традицій через туристичну діяльність допомагає зберегти культурну спадщину і приносить економічні вигоди місцевим ремісникам і громадам.

4. Нормативно-правова база та політика

Дотримання суворих екологічних норм і рекомендацій щодо туристичної діяльності гарантує, що вона не завдасть шкоди навколишньому середовищу. Це включає оцінку впливу та моніторинг дотримання вимог. Прийняття програм екологічної сертифікації для туристичного бізнесу заохочує дотримання високих екологічних стандартів. Прикладами є Green Key, EcoLabel та сертифікація Глобальної ради зі сталого туризму (GSTC).

5. Переваги та виклики

Зелений туризм може забезпечити значні економічні вигоди для сільської місцевості, включаючи створення робочих місць, покращення інфраструктури та збільшення доходів для місцевого бізнесу. Сприяючи глибшому зв'язку з природою, зелений туризм може підвищити обізнаність про збереження довкілля та питання сталого розвитку. Баланс між розвитком туризму та захистом навколишнього середовища вимагає ретельного планування.

Екологічна безпека та охорона навколишнього середовища в сільському зеленому туризмі є життєво важливими для сталого розвитку. Впроваджуючи сталі практики, зберігаючи природні ресурси, залучаючи місцеві громади та дотримуючись екологічних норм, сільські території можуть використовувати переваги туризму, зберігаючи при цьому свою унікальну природну та культурну спадщину. Такий комплексний підхід не лише покращує туристичний досвід, але й сприяє довгостроковій життєздатності та стійкості сільських дестинацій.

Отже, стан екологічної безпеки як на природоохоронних, так і на сільських територіях України є складним питанням, на яке впливають історичні особливості та сучасні виклики. Щоб досягти сталого розвитку, Україна має застосувати багатогранний підхід, який включає зміцнення правової бази, вдосконалення практики управління, просування сталого розвитку, підвищення обізнаності громадськості, відновлення екосистем та боротьбу зі зміною клімату. Ці зусилля мають вирішальне значення для збереження природної спадщини країни та забезпечення довгострокової екологічної сталості.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ

3.1. Причинно-наслідкові зв'язки впливу зеленого туризму на дестинації в західних областях України

Функціонування зеленого туризму, також відомого як сталого або екотуризму, має низку причинно-наслідкових зв'язків, що впливають на території в Україні загалом і у її західних областях зокрема. Цей вплив охоплює екологічні, економічні, соціальні та культурні аспекти, обумовлюючи в деякій мірі як короткостроковий, так і довгостроковий розвиток туристичних дестинацій (табл. 3.1) [38; 39].

Таблиця 3.1 – Види та наслідки впливу зеленого туризму на дестинації

№ з/п	Види впливу	Наслідки впливу	Трактування позитивних та негативних наслідків впливу
1	Вплив на навколишнє середовище	<i>Позитивні наслідки</i>	<i>Охорона та збереження біорізноманіття</i> Зелений туризм часто сприяє збереженню природних середовищ існування та дикої природи. Доходи від туризму можуть бути реінвестовані в природоохоронні проекти, допомагаючи зберегти біорізноманіття та захистити зникаючі види. Створення природоохоронних територій допомагає захистити природні ділянки від промислового розвитку та розростання міст. <i>Сталі практики</i> Впровадження сталих практик, таких як скорочення відходів, збереження води та використання відновлюваних джерел енергії, мінімізує екологічний слід туристичної діяльності. Екотуризм заохочує стале управління ресурсами, що веде до збереження екосистем.
		<i>Негативні наслідки</i>	<i>Деградація навколишнього середовища</i> Без належного управління збільшення туристичного потоку може призвести до деградації навколишнього середовища, включаючи ерозію ґрунту, руйнування середовища існування та забруднення. Розвиток інфраструктури для підтримки туризму може зазіхати на природні території та порушувати місцеві екосистеми.
2	Економічні наслідки	<i>Позитивні наслідки</i>	<i>Генерування доходів</i> Зелений туризм приносить значний дохід, який може бути реінвестований у місцеву економіку. Цей дохід підтримує створення робочих місць, покращує інфраструктуру та фінансує громадські проекти. Промовання місцевих продуктів і послуг стимулює економіку, створюючи ринки для ремісничих товарів,

			<p>органічних продуктів та інших місцевих делікатесів.</p> <p><i>Диверсифікація економіки</i></p> <p>Туризм забезпечує альтернативне джерело доходу для громад, зменшуючи залежність від традиційних галузей, таких як сільське господарство чи видобуток корисних копалин. Така диверсифікація може підвищити економічну стійкість.</p>
		<i>Негативні наслідки</i>	<p><i>Економічна залежність</i></p> <p>Надмірна залежність від туризму може зробити місцеву економіку вразливою до коливань кількості туристів через такі фактори, як глобальні економічні спади, політична нестабільність або пандемії.</p> <p><i>Вартість життя</i></p> <p>Туризм може підвищити вартість життя в популярних дестинаціях, що ускладнює місцевим жителям доступ до житла та інших необхідних речей.</p>
3	Соціальний та культурний вплив	<i>Позитивні наслідки</i>	<p><i>Культурний обмін</i></p> <p>Зелений туризм сприяє культурному обміну та взаєморозумінню, пропагуючи повагу та вдячність до місцевих традицій та способу життя. Це може призвести до відродження культурної спадщини та практик.</p> <p><i>Розширення прав і можливостей громади</i></p> <p>Залучення місцевих громад до планування туризму та прийняття рішень розширює можливості мешканців, гарантуючи, що розвиток туризму відповідає їхнім потребам та цінностям.</p>
		<i>Негативні наслідки</i>	<p><i>Культурна виродження</i></p> <p>Існує ризик культурної ерозії, якщо туризм призводить до комерціалізації культурних практик або якщо місцеві громади змінюють свої традиції на догоду туристам.</p> <p><i>Соціальна дезорганізація</i></p> <p>Наплив туристів може порушити місцевий спосіб життя, що призводить до таких проблем, як перенаселеність, підвищення рівня злочинності та зміни в соціальній динаміці. Туризм може підвищити вартість життя в популярних дестинаціях, що ускладнює місцевим жителям доступ до житла та інших предметів першої необхідності.</p>

Джерело: узагальнено та складено автором

Щоби пом'якшити негативні наслідки, варто максимізувати переваги зеленого туризму на цих дестинаціях Західного регіону України, відтак тут можна застосувати кілька стратегій:

1) ефективне управління – становлення чітких керівних принципів і правил для управління кількістю туристів та їхньою діяльністю гарантує захист природних і культурних ресурсів;

2) залучення громади – залучення місцевих громад до планування та управління туризмом гарантує, що розвиток туризму є сталим і приносить користь місцевим жителям;

3) освіта та обізнаність – інформування туристів про сталі практики та важливість поваги до місцевої культури і довкілля сприяє відповідальній туристичній поведінці [39–42].

Отже, зелений туризм має потенціал для позитивних змін у туристичних дестинаціях західних областей України, сприяючи охороні довкілля, економічному зростанню та збереженню культури. Однак для досягнення цих переваг важливо впроваджувати сталі практики, залучати місцеві громади та ефективно управляти туристичною діяльністю. Таким чином, дестинації можуть використати весь потенціал зеленого туризму, мінімізуючи його негативні наслідки.

3.2. Роль турів з елементами екологічного туризму Карпатським регіоном України в контексті сталого розвитку

Як уже декларувалося нами у попередніх розділах, екотуристичні маршрути відіграють вирішальну роль у просуванні сталого розвитку, збалансовуючи потреби довкілля, місцевих громад та мандрівників. Насамперед, екологічний туризм відповідальний за збереження навколишнього середовища та захист біорізноманіття. Він часто передбачає відвідування унікальних природних територій, багатих, до прикладу, на рідкісні види червонокнижних рослин і тварин. Дохід, отриманий від цих турів, відповідно може реінвестуватися в природоохоронні заходи, допомагаючи захистити зникаючі види та місця їхнього проживання [43].

Прикладами є створення природоохоронних територій, зокрема заповідників і національних парків, які можуть частково фінансуватися за рахунок надходжень від екотуристичної та екопросвітницької діяльності.

Екотуризм сприяє сталому використанню ресурсів, заохочуючи практики, які мінімізують вплив на навколишнє середовище. Сюди входить використання відновлюваних джерел енергії, систем управління відходами та заходів зі

збереження води. Туроператори та заклади розміщення, які приймають екосертифікацію (наприклад, Green Globe, LEED), зобов'язуються підтримувати високі екологічні стандарти.

Екотуризм надає економічні можливості місцевим громадам, створюючи робочі місця у сфері гідів, гостинності, транспорту та інших послуг. Це допомагає диверсифікувати місцеву економіку та зменшити залежність від традиційних галузей, таких як сільське господарство, промисловість. Туристичні ініціативи на рівні громад забезпечують більш справедливий розподіл фінансових вигод, підтримуючи місцевий бізнес і заохочуючи виробництво місцевих товарів і ремесел.

Пропагуючи практики сталого туризму, екотуризм допомагає громадам розвивати стійкі засоби до існування, які є менш вразливими до погіршення стану довкілля та ринкових коливань. Приклади включають також сільський зелений туризм і агротуризм, де туристи можуть ознайомитися з практиками сталого сільського господарства, зробити внесок у місцеву економіку, одночасно дізнаючись про сталий розвиток.

Екотуризм сприяє збереженню місцевих культур і традицій, створюючи ринок для туризму культурної спадщини. Це заохочує громади підтримувати та відзначати свої культурні практики. Туристи часто беруть участь у культурних подіях, традиційних церемоніях та ремісничих майстер-класах, що допомагає підтримувати та відроджувати місцеві автентичні культури. Залучення місцевих громад до планування та управління туризмом розширює можливості мешканців, гарантуючи, що розвиток туризму відповідає їхнім цінностям і потребам. Такий підхід до участі сприяє соціальній справедливості та посилює згуртованість громади [44–46].

Екотуристичні тури часто включають освітні елементи, які підвищують обізнаність про екологічні проблеми та важливість збереження довкілля. Це може сприяти глибшому розумінню природи серед туристів, заохочуючи їх до більш сталої поведінки у повсякденному житті. Такі заходи, як прогулянки на природі з гідом, спостереження за дикою природою та інтерпретаційні

програми дають цінний навчальний досвід, який підкреслює взаємозв'язок між екосистемами та людською діяльністю [47].

Екотуризм слугує моделлю для сталого туризму, демонструючи, як туризм може здійснюватися в екологічно відповідальний спосіб. Це створює прецедент для інших секторів туристичної індустрії, сприяючи ширшому впровадженню сталих практик. Сертифікація сталого туризму та екологічне маркування допомагають встановити стандарти та керівні принципи, які забезпечують сталість туристичної діяльності [48; 49].

Зважаючи на тематику дослідження, ми проаналізували інформаційні джерела відомого туроператора «Відвідай», який, беручи до уваги результати конкурсу Ukraine Tourism Awards 2020–2021 років, є найкращим туроператором України. Він пропонує 410 регулярних турів всередині країни та за кордон. Проте, особливо цікавою є для нас їхня діяльність у Західному регіоні України. Отож, до вашої уваги, найпопулярніші тури з елементами екологічного туризму Карпатським регіоном від туроператора «Відвідай» (рис.3.1) [50].

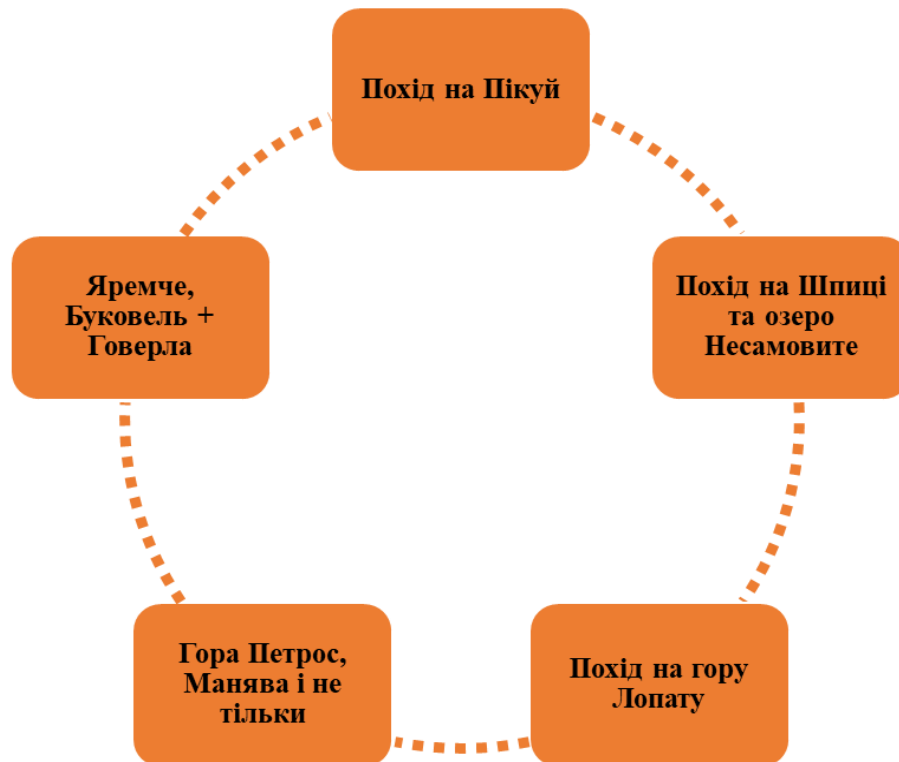

Рис. 3.1. Топ-5 турів з елементами екологічного туризму Карпатським регіоном від туроператора «Відвідай»

Джерело: узагальнено та побудовано автором за [50]

«Яремче, Буковель + Говерла» – це захоплюючий дводенний тур, під час якого заплановане сходження на найвищу вершину Українських Карпат – гору Говерлу.

У 1-ий день відбувається виїзд зі Львова (08:00), далі – Галич (відвідування Галицького НПП, музею природи і пізнавальна прогулянка Центром реабілітації диких тварин), потім – дорога до Івано-Франківська (12:00), далі, за маршрутом – Яремче (огляд водоспаду, ресторану Гуцульщина, ринку сувенірів та обід), потім – Буковель і підйом канатно-крісельною дорогою на вершину гори Буковель та поселення в гуцульських садибах зеленого туризму у Верховині, о 21:00.

2-ий день починається зі сніданку та виїзду о 6:00 на спортбазу “Заросляк”, далі – сходження на Говерлу, обідня перерва, потім – дорога до Івано-Франківська та повернення до Львова орієнтовно о 22:30 [50].

Основним екскурсійним об’єктом у контексті зеленого туризму тут є гора Говерла – найвища вершина України (2061 м), що розташована на межі Закарпатської та Івано-Франківської областей, і є найпопулярнішою точкою карпатського хребта Черногора. Це надзвичайно мальовнича локація з неперевершеними краєвидами (рис. 3.2) [51].

Рис. 3.2. Гора Говерла

Також, привертають неабияку увагу, як екотуристичні об'єкти, Галицький національний природний парк, де можна побачити ландшафти, а також представників птаства і тваринного світу майже зі всіх куточків України, водоспад Пробій та інші атракції.

«*Похід на Пікуй*» – це цікавий маршрут, який включає найвищу вершину Львівщини, чудові карпатські пейзажі, недоторкану природу, активний відпочинок у Карпатах.

Тур розпочинається виїздом зі Львова (07:00), далі – село Біласовиця, з якого відбувається підйом на вершину гори Пікуй та закінчується поверненням до Львова (22:00). Головним екскурсійним об'єктом є гора Пікуй. Це найвища вершина Львівщини (висота 1408 м.), що знаходиться на межі Львівської та Закарпатської областей. Пікуй є найвищою точкою Вододільного хребта, а його підніжжя густо вкриті чудовими смереково-буковими лісами, де верхні ділянки – альпійські луки та скелі. З гори для туристів відкриваються надзвичайно мальовничі пейзажі на навколишні хребти. Особливо захоплюючі відчуття викликає панорами полонини Руни, Боржавського хребта та Бескиди (рис.3.3) [52].

Рис. 3.3. Гора Пікуй

«Похід на Шпиці та озеро Несамовите» – це захоплюючий маршрут, який включає Парк історії Землі, віадук у Ворохті, чани та таємничий музей мольфарства у Яремче, мандрівку по Чорногорському хребту.

Тур складається з двох днів. У 1-ий день – виїзд зі Львова о 8:00, далі – огляд Парку історії Землі у Підгір'ї, потім екскурсія музеєм мольфарства й обід у Яремче, огляд залізничного віадуку та дерев'яної церкви у Ворохті та поселення в садиби зеленого туризму, вечеря, вільний час або купання в чанах у Верховині. У 2-ий день – сніданок і виїзд о 6:00 до Ворохти, далі – сходження на г. Шпиці та озеро Несамовите, обід на вершині, спускання, та вечеря, після якої повернення до Львова о 23:30.

Коротко зупинимося на описі основних екскурсійних об'єктів – гори Шпиці та озера Несамовитого. Гора Шпиці – це одна з вершин гірського масиву Чорногора, в межах Карпатського національного природного парку, з висотою 1863 м. Її утворення, за науковими даними, пов'язано з давнім гірським зледенінням. Схили гори, ніби, оперезані скельними виступами, що справді дуже нагадують шпиці, від чого власне і походить дана назва. На горі, також, часто можна зустріти гуцульських пастухів з вівцями чи конями (рис. 3.4) [53].

Озеро Несамовите – це одне з найвисокогірніших озер Українських Карпат, що, знаходиться у кратері льодовика та має довжину 88 м. «Морське око» Українських Карпат, як його ще часто називають, оповите численними цікавими легендами та фактами і вражає своєю красою. Знаходячись в оточенні первинної природи гірських схилів і альпійських лук, Несамовите яскраво виблискує кришталево чистою водою (рис. 3.5) [54].

Рис. 3.4. Гора Шпиці

Рис. 3.5. Озеро Несамовите

Отже, екотури відіграють ключову роль у просуванні сталого розвитку, інтегруючи збереження довкілля, економічне зростання, збереження культури та освіти. Завдяки відповідальним практикам подорожей екотуризм сприяє глибшому зв'язку між туристами та природою, забезпечуючи при цьому відчутні переваги для місцевих громад та довкілля. Підтримуючи екотуризм і беручи в ньому участь, мандрівники можуть зробити свій внесок у створення більш сталої та справедливої світової туристичної індустрії.

3.3. Перспективні європейські інновації щодо екологічної сертифікації у сфері зеленого туризму

Враховуючи близькість Західного регіону України до Європейського Союзу, наближення до стандартів ЄС у сфері екологічного законодавства та зеленого туризму повинно бути не лише стратегічним завданням, але й обов'язковим вектором для сталого розвитку та інтеграції з європейськими ринками. Нижче наведено ключові кроки та міркування щодо адаптації цих стандартів (табл. 3.2):

Таблиця 3.2 – Ключові кроки щодо адаптації європейських стандартів у Західному регіоні України

№ з/п	Ключові кроки	Адаптації європейських стандартів у Західному регіоні України
1	Гармонізація екологічного законодавства	<p>Прийняття директив ЄС:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Водна рамкова директива (2000/60/ЄС) – ця директива спрямована на досягнення доброго стану всіх вод ЄС. Україні необхідно впровадити комплексні стратегії управління водними ресурсами, щоб відповідати цим стандартам; – Оселищна та пташина директиви (92/43/ЄЕС та 2009/147/ЄС) – ці директиви зосереджені на збереженні природних оселищ та диких птахів. Україна повинна визначити та захистити ключові території біорізноманіття в західному регіоні; – Рамкова директива про відходи (2008/98/ЄС) – ця директива наголошує на запобіганні утворенню відходів, їх повторному використанні, переробці та відновленні. Україна повинна вдосконалити свої системи управління відходами, щоб відповідати цим вимогам. <p>Посилення екологічного врядування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розбудова інституційної спроможності – підвищення спроможності місцевих та національних інституцій ефективно забезпечувати дотримання природоохоронного законодавства; – участь громадськості та доступ до інформації – забезпечення участі місцевих громад у процесах прийняття екологічних рішень відповідно до Оргуської конвенції.
2	Вдосконалення практик зеленого туризму	<p>Впровадження програм сертифікації:</p> <ul style="list-style-type: none"> – впровадження екологічного маркування ЄС – заохочувати туристичний бізнес до отримання екологічного маркування ЄС, що означає дотримання високих екологічних стандартів у своїй діяльності; – сприяння сертифікації Green Globe та Travelife – ці сертифікати пропонують рамки для практики сталого туризму, зосереджуючись на зменшенні впливу на довкілля та підвищенні соціальної відповідальності. <p>Просування моделей сталого туризму:</p> <ul style="list-style-type: none"> – екотуризм та сільський зелений туризм – розробка та просування туристичних моделей, які наголошують на сталості,

		<p>місцевій культурі та збереженні довкілля. Це може включати створення екологічних стежок, стійких фермерських господарств та заходів на природі;</p> <ul style="list-style-type: none"> – туризм, орієнтований на громаду – залучення місцевих громад до планування та управління туризмом, щоб забезпечити справедливий розподіл вигод від туризму та збереження культурної спадщини.
3	Використання фінансування та співпраці з ЄС	<p>Доступ до фондів ЄС:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Структурні та інвестиційні фонди ЄС – ці фонди можуть підтримувати проекти, спрямовані на покращення екологічної інфраструктури, розвиток сталого туризму та сприяння регіональному розвитку; – Горизонт Європа – ця програма ЄС з досліджень та інновацій може фінансувати проекти, спрямовані на сталий розвиток, захист навколишнього середовища та зелені технології. <p>Транскордонне співробітництво:</p> <ul style="list-style-type: none"> – програми Interreg – участь у програмах транскордонного співробітництва ЄС з метою обміну найкращими практиками, розробки спільних ініціатив та залучення ресурсів для сталого розвитку; – проекти Twinning – участь у проектах побратимства з регіонами ЄС з метою передачі знань, досвіду та технологій у сфері екологічного менеджменту та сталого туризму.
4	Підвищення обізнаності та розбудова потенціалу	<p>Освіта та навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розробка навчальних програм для туристичних операторів, місцевих органів влади та громад щодо сталих практик та екологічного менеджменту; – проведення кампаній з інформування туристів та місцевих жителів про важливість збереження довкілля та відповідального туризму. <p>Співпраця з неурядовими організаціями та науковими колами:</p> <ul style="list-style-type: none"> – співпраця з неурядовими організаціями, які спеціалізуються на захисті довкілля та сталому туризмі; – партнерство з академічними установами для проведення досліджень щодо практик сталого туризму та його впливу на довкілля.

Джерело: узагальнено та складено автором

До прикладу, Румунія та Польща, після вступу до ЄС, провели значні законодавчі реформи для приведення їх у відповідність до екологічних стандартів ЄС. Ці реформи включали оновлення законодавства, збільшення інвестицій в екологічну інфраструктуру та вдосконалення механізмів правозастосування.

А відома своєю сильною екологічною політикою та практикою сталого туризму Австрія пропонує модель інтеграції зеленого туризму в регіональний розвиток. Наголос країни на екологічній сертифікації та стійкій інфраструктурі дає цінні уроки. У Німеччині, завдяки програмі сертифікації "Зелений ключ" та

зосередженню на сталих подорожах, демонструються ефективні практики у просуванні екологічного туризму та зменшенні впливу туристичної діяльності на довкілля.

Розглянемо детальніше програми екологічної сертифікації в зеленому туризмі, які покликані сприяти розвитку сталих практик і гарантувати, що туристичні операції мінімізують вплив на навколишнє середовище. Ось кілька успішних прикладів та інновацій у цій сфері [55]:

1. Сертифікація Green Globe

Green Globe – одна з найбільш визнаних сертифікаційних програм у світі, що зосереджується на сталому туризмі. Вона пропонує сертифікацію для готелів, курортів, туроператорів та інших підприємств, пов'язаних з туризмом.

Щодо інновацій, то ця програма пропонує комплексні критерії Green Globe, які базуються на міжнародно визнаних принципах сталого туризму. Ці критерії охоплюють сталий менеджмент, соціально-економічний вплив, культурну спадщину та захист навколишнього середовища.

Сертифіковані учасники проходять щорічний аудит, щоб забезпечити постійну відповідність стандартам Green Globe, сприяючи постійному вдосконаленню та підзвітності. Також Green Globe надає інструменти для вимірювання та відстеження викидів вуглецю, заохочуючи бізнес впроваджувати стратегії скорочення викидів вуглецю.

2. Сертифікація Green Key

Цей міжнародний екологічний знак присвоюється готелям, хостелам, кемпінгам та іншим туристичним закладам, які відповідають суворим екологічним стандартам. Інновації включають критерії скорочення споживання води та енергії, сприяння переробці відходів та підтримку місцевого біорізноманіття.

3. Сертифікація Blue Flag

Цю сертифікацію «Блакитний прапор» отримують пляжі, пристані для яхт та оператори сталого водного туризму, які відповідають суворим стандартам екологічного менеджменту. Інновації включають рекомендації щодо моніторингу якості води, екологічної освіти та просування практики сталого туризму.

4. Сертифікація *EarthCheck*

EarthCheck – це провідна наукова сертифікація бенчмаркінгу для індустрії подорожей та туризму, яка допомагає бізнесу, громадам та урядам створювати чисті, безпечні, процвітаючі та здорові напрямки для відвідування мандрівниками.

Щодо інновацій, то програма *EarthCheck* використовує науково обґрунтований підхід для вимірювання ключових екологічних показників, таких як викиди парникових газів, споживання енергії, використання води та управління відходами. Також програмна платформа *EarthCheck* дозволяє туристичним операторам відстежувати та звітувати про свої показники сталого розвитку в режимі реального часу.

Дана сертифікація включає оцінку стійкості, щоб допомогти туристичному бізнесу підготуватися до зміни клімату та інших екологічних викликів і адаптуватися до них .

5. Сертифікація *Travellife*

Travelife є провідною міжнародною сертифікацією сталого розвитку для туристичного сектору, включаючи засоби розміщення, туроператорів та туристичні агенції. *Travelife* забезпечує широке навчання та підтримку, щоб допомогти бізнесу впроваджувати сталі практики. Це включає онлайн-курси, вебінари та індивідуальні тренінги. На додаток до екологічних критеріїв, *Travelife* робить сильний акцент на соціальній відповідальності, включаючи справедливі трудові практики та залучення громадськості.

Travelife співпрацює з численними туристичними асоціаціями та організаціями по всьому світу з метою просування сталого туризму в глобальному масштабі [55].

6. Сертифікація *LEED*

Хоча сертифікація *LEED* не є винятково туристичною, вона широко застосовується у будівництві готелів та туристичних об'єктів, забезпечуючи сталість будівельних практик і лідерство в енергетичному та екологічному дизайні. Ця сертифікація сприяє енергоефективному проектуванню будівель, сталому розвитку територій, економії води та якості навколишнього середовища в приміщеннях.

LEED має потужну міжнародну присутність, що робить його широко визнаним стандартом для екологічно сталих будівель у туристичній індустрії. Адаптивне повторне використання: LEED заохочує реконструкцію та повторне використання існуючих будівель, зменшуючи вплив на навколишнє середовище, пов'язаний з новим будівництвом.

7. Екологічне маркування ЄС

Екологічне маркування ЄС – це знак екологічної досконалості, який присвоюється продуктам і послугам, що відповідають високим екологічним стандартам протягом усього їхнього життєвого циклу.

Критерії екологічного маркування ЄС ґрунтуються на життєвому циклі послуги, забезпечуючи комплексну екологічну ефективність від виробництва до утилізації. Маркування надає споживачам чітку, достовірну інформацію про вплив туристичних послуг на навколишнє середовище, сприяючи більш усвідомленому та сталому споживчому вибору. Сертифікація заохочує практики, які підтримують циркулярну економіку, такі як переробка відходів та ефективне використання ресурсів [55].

Приведення західного регіону України у відповідність до стандартів екологічного та зеленого туризму ЄС має вирішальне значення для сталого розвитку, економічного зростання та регіональної інтеграції. Прийнявши директиви ЄС, просуваючи практики сталого туризму, залучаючи фінансування ЄС та розбудовуючи потенціал, Україна може посилити свій туристичний сектор, забезпечуючи при цьому екологічну стійкість та соціально-економічні вигоди для місцевих громад.

Як висновок, ці програми сертифікації та їхні інновації демонструють прихильність до сталих практик у зеленому туризмі. Дотримуючись цих стандартів, туристичний бізнес може зменшити свій вплив на навколишнє середовище, зробити свій внесок у збереження природи та сприяти сталому розвитку у своїх громадах. Постійний розвиток і вдосконалення цих програм сертифікації гарантує, що вони залишатимуться актуальними та ефективними у вирішенні постійно мінливих проблем сталого туризму.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА СТАНДАРТИ СЕРВІСУ В ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ

4.1. Безпека в галузі туризму та рекреації у контексті українського законодавства

Охорона праці в туристично-рекреаційній галузі має вирішальне значення для забезпечення здоров'я і благополуччя працівників, а також для надання безпечних послуг для туристів, рекреантів, екскурсантів. Різноманітний характер видів діяльності туристичного сектору, який включає екскурсійне обслуговування, готельні послуги, транспортні перевезення та рекреаційні заходи тощо, пов'язаний з різними ризиками, які потребують ефективного управління [56; 57].

Є важливим проведення ретельної оцінки ризиків для виявлення потенційних небезпек у різних видах туристичної діяльності, таких як умови праці в готелях, безпека під час екскурсій та безпека на транспорті. Також доцільне впровадження превентивних заходів для зменшення виявлених ризиків, включаючи використання захисного обладнання, регулярне технічне обслуговування об'єктів та обладнання, а також дотримання протоколів безпеки.

Потрібно забезпечувати комплексне навчання працівників щодо стандартів охорони праці, дій у надзвичайних ситуаціях, надання першої медичної допомоги та використання захисного обладнання, а також інформування туристів про правила безпеки, потенційні небезпеки та належну поведінку в різних середовищах для забезпечення їхньої безпеки та безпеки інших людей.

У контексті зеленого туризму, потрібно акцентувати на тому, аби туристична діяльність не завдавала шкоди природному середовищу та біорізноманіттю природоохоронних територій. Відтак, необхідне сприяння

розвитку сталих туристичних практик, які мінімізують вплив на навколишнє середовище та підтримують зусилля зі збереження природи.

Безпека в галузі туризму та рекреації – сукупність факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в туристично-рекреаційній індустрії.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи в межах своїх повноважень вживають заходів, спрямованих на:

- 1) забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами;
- 2) забезпечення особистої безпеки туристів, збереженість їхнього майна, раціональне відношення до довкілля;
- 3) інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування;
- 4) надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації;
- 5) забезпечення туристам (екскурсантам) можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку;
- 6) заборона використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян;
- 7) охорону туристичних ресурсів України, встановлення гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля;
- 8) забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.

З метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності, здійснюючи відповідний вид діяльності, зобов'язані:

- 1) інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо);
- 2) створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо;
- 3) забезпечувати спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо);
- 4) забезпечувати туристів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем;
- 5) забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги;
- 6) забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих;
- 7) оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подавати відомості про зниклих осіб.

Особи, які організують експлуатацію туристичних ресурсів, зобов'язані забезпечувати виконання вимог щодо охорони довкілля та охорони культурної спадщини, а також вживати заходів щодо забезпечення мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля і соціально-культурне середовище та компенсувати завдані їм при цьому збитки.

Надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації в межах території України, здійснюється спеціалізованими державними, комунальними та приватними службами, а також рятувальними командами, що утворюються відповідно до законодавства [56; 57].

Організація рятувальних команд і порядок здійснення рятувальних заходів визначаються Кабінетом Міністрів України. Держава забезпечує захист законних прав та інтересів іноземних туристів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України.

4.2. Правила техніки безпеки під час туристичного маршруту в гірських умовах

1. Кожен учасник зобов'язаний слухати і виконувати накази керівника, його помічників або людей, яких він назначив старшими.
2. Забороняється відлучатися від групи без відома керівника, а також відходити від групи одному.
3. Під час руху туристи рухаються колоною по одній людині при інтервалі 2 м, щоби вчасно побачити на шляху природну перешкоду і швидко зорієнтуватись для її подолання.
4. На легких спусках крок туриста подовжується, на важких ділянках і підйомах – вкорочується.
5. Не допускається при русі, щоби туристи знаходились між собою на відстані, що виходить за межі зорового чи голосового зв'язку.
6. При подоланні крутих схилів слід мати не слизьке взуття з рифленою підшовою.
7. При підйомах черевик слід ставити на всю підшову, а не носок, зберігати горизонтальне положення ступні. При зтяжному підйомі рекомендується підніматись «серпантином»: перемінно то лівим, то правим боком до схилу поступово набираючи висоту. Необхідно слідкувати, щоби туристи не йшли один під одним, так як можливі зриви каміння з-під ніг.
8. При русі вздовж трав'яного схилу, ступня ноги, розташованої вище, ставиться на всю підшову впоперек схилу, а ступню іншої – повертається носком на певний кут донизу.
9. При спуску забороняється бігти. На більш крутих ділянках спускаються на півзігнутих ногах.

10. У лісі чи чагарнику слід притримувати гілки, що зустрічаються на дорозі, щоби не вдарити того, хто йде позаду.

11. Для захисту від пошкоджень шкіри від сучків і гілок надягають одяг і довгими рукавами.

12. Перегороджені деревами стежки, завали слід не перескакувати, а обережно переступати чи перелазити.

13. Під час грози :

- Не ховатись під високе дерево, особливо яке окремо стоїть.
- Не знаходитись на гребенях, скельних виступах.
- Одяг туриста повинен бути сухий.
- Металеві предмети зібрати і поставити за 10 м. від людей.
- Виключити мобільні телефони

14. Після опадів та підчас дощу не слід рухатись по мокрій траві, камінням, крутих схилах.

15. Під час руху у лісі не можна користуватись відкритим вогнем, кидати на землю запалені сирники.

16. Не рухати рукою старих пеньків, копиць сіна, каміння, де можуть знаходитись змії.

17. Обережно бути на стежках, де у сонячний день гріються змії. У районах де водяться змії туристам потрібно мати щільні штани, високу взуття та шерстяні шкарпетки.

18. Купатися дозволяється тільки з дозволу керівника і у спеціально відведених для цього місцях.

19. Забороняється використовувати для розпалювання бензин, солярку та інші подібні речовини.

20. Для роздачі гарячої страви визначається окреме місце і порядок черговості.

21. Не використовувати для харчових та інших господарських і гігієнічних потреб води із колонок, закинутих колодязів, водойм та інших непевних водосховищ.

22. Не використовувати в їжі овочі, фрукти, які перезріли, мають некондиційний вигляд. Овочі і фрукти перед споживанням мити або варити.

23. Не контактувати із бродячими тваринами.

24. Не можна розпалювати вогнища в лісових масивах. Віддаль кострища від лісу повинна бути не менше 25м. у листяних, і 50м. у хвойних насадженнях, 100м. і більше від скирт, дозрілих хлібних масивів.

25. Багаття потрібно обладнати закритого чи відкритого типу, що важливим є за вітряної погоди. Вогнище потрібно залити водою або засипати землею і почекати, щоб вогонь згас.

26. При виявленні будь-яких предметів воєнної доби (снаряди, міни, патрони, вибухівка, зброя, гранати та ін.) в жодному випадку їх не чіпати, не зрушувати їх з місця. Небезпечну знахідку позначити і обгородити мотузкою, жердинами та якнайшвидше повідомити про неї органи місцевої влади.

27. При відвіданні фортець, інших споруд подібного типу забороняється лазити по стінах і мурах споруд, проникати в зруйновані підземелля.

28. Не дозволяється безконтрольне лазіння по деревах, скелях, урвищах, кам'яних та піщаних кар'єрах.

29. Дотримуватись правил дорожнього руху

30. Бережливо ставитись до спортивного інвентарю.

Туристичні маршрути в гірській місцевості пов'язані з унікальними викликами та ризиками. Належна підготовка та дотримання правил безпеки мають вирішальне значення для забезпечення безпечної та приємної подорожі. Завжди варто пам'ятати, що підготовка та обізнаність є ключем до подолання викликів, які ставить перед нами гірська місцевість [56; 57].

4.3. Рекомендації щодо пожежної безпеки, виробничої санітарії і гігієни на інфраструктурних об'єктах сільського зеленого туризму

Поряд із інтенсивним розвитком зеленого туризму в Україні, його економічними перевагами, існують потреби гарантування безпеки сучасного туриста, що є одним з аспектів загальної державної безпеки і вирішується на

державному рівні, а дотримання її вимог в туризмі є однією з нагальних, життєво важливих умов його стабільного розвитку, що контролюється як державними, так і міжнародними угодами.

Внутрішніми факторами безпеки туристів у гостинних садибах сільського зеленого туризму є питання безпечного проживання клієнтів, забезпечення в будинку локальної протипожежної і протиепідеміологічної безпеки, дотримання санітарно-гігієнічних вимог при приготуванні їжі і покупці продуктів харчування, дотримання техніки безпеки при користуванні побутовими електроприладами.

Відповідно до положень Кодексу цивільного захисту України, Правила пожежної безпеки в Україні є обов'язковими для виконання всіма центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями (незалежно від виду їх діяльності та форм власності), посадовими особами та громадянами. Правила встановлюють загальні вимоги з пожежної безпеки, чинність яких поширюється на підприємства, установи, організації та інші об'єкти (будівлі, споруди, технологічні лінії тощо), а також житлові будинки, що експлуатуються, будуються, реконструюються, технічно переоснащуються і розширюються, за винятком підземних споруд та транспортних засобів, вимоги до яких визначаються у спеціальних нормативних документах.

Пожежна безпека повинна забезпечуватися шляхом проведення організаційних, технічних та інших заходів, спрямованих на попередження пожеж, забезпечення безпеки людей, зниження можливих майнових втрат і зменшення негативних екологічних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для швидкого виклику пожежних підрозділів та успішного гасіння пожеж. Забезпечення пожежної безпеки в приватних садибах зеленого туризму покладається на їх керівників (власників) та уповноважених керівниками осіб, якщо інше не передбачено відповідним договором. Також, відповідно до діючих Правил пожежної безпеки в Україні, іноземні громадяни та особи без громадянства, які перебувають на території України, зобов'язані: виконувати

правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які належать їм на правах особистої власності, первинними засобами гасіння пожеж і протипожежним інвентарем, виховувати у дітей обережність у поводженні з вогнем; повідомляти в пожежну охорону про виникнення пожежі та вживати заходів до її ліквідації, рятування людей і майна.

У садибах зеленого туризму (базах відпочинку та інших будівлях такого призначення), де мешкають іноземні громадяни, пам'ятки про правила пожежної безпеки та поведінку людей повинні бути виконані відповідними іноземними мовами. Усі громадяни, котрі прибувають для відпочинку (оздоровлення), повинні бути ознайомлені адміністрацією з основними вимогами пожежної безпеки.

У житлових номерах, кімнатах, приміщеннях спальних корпусів будинків відпочинку мають бути вивішені на видних місцях: схематичний план індивідуальної евакуації з відповідного поверху із зазначенням даного номера кімнати, евакуаційних виходів та шляхів руху до них, місць розміщення засобів пожежогасіння та сигналізації, а також необхідний пояснювальний текст і пам'ятка про дії на випадок виникнення пожежі; стисла пам'ятка для мешканців про правила пожежної безпеки.

Також будівлі, приміщення та споруди повинні обладнуватися системами автоматичної пожежної сигналізації та сповіщення про пожежу. У приміщеннях на видних місцях біля телефонів слід вивішувати таблички із зазначенням номера телефону для виклику пожежної охорони. Дороги, проїзди й проходи до будівель, споруд, пожежних вододжерел, підступи до зовнішніх стаціонарних пожежних драбин, пожежного інвентарю, обладнання та засобів пожежогасіння мають бути завжди вільними, утримуватися справними.

Місця для розведення багать треба утримувати очищеними до мінерального шару ґрунту, облямовувати смугою очищеного ґрунту не менше 2,5 м завширшки і розміщувати на відстані не менше 30 м від будівель та споруд, 25 м – до стоянок автотранспорту, 50 м – до хвойного та 25 м – до листяного лісового масиву. У разі використання для розміщення відпочиваючих

(мешканців) наметів їх слід установлювати в 1-2 ряди з відстанню між ними та рядами не менше 2,5 м. Площа, яку займає одна група наметів, не повинна перевищувати 1000 куб. м за відстані між групами не менше 15 м.

Дерев'яні конструкції в будинках усіх ступенів вогнестійкості, крім V, рекомендується піддавати вогнезахисній обробці, за винятком вікон, дверей, воріт, підлоги, вбудованих меблів, стелажів, якщо в будівельних нормах не зазначені інші вимоги. Пошкодження вогнезахисних покриттів (штукатурки, спеціальних фарб, лаків, обмазок тощо) будівельних конструкцій, горючих оздоблювальних і теплоізоляційних матеріалів, повітроводів, металевих опор та перегородок повинні негайно усуватись [56–58].

Евакуаційні шляхи і виходи повинні втримуватися вільними, нічим не захащуватися і у разі виникнення пожежі забезпечувати безпеку під час евакуації всіх людей, які перебувають у приміщеннях будівель та споруд. Кількість та розміри евакуаційних виходів з будівель і приміщень, їхні конструктивні й планувальні рішення, умови освітленості, забезпечення незадимленості, протяжність шляхів евакуації, їх облицювання (оздоблення) повинні відповідати протипожежним вимогам будівельних норм. Двері на шляхах евакуації повинні відчинятися в напрямку виходу з будівель (приміщень).

Утримання електрообладнання. Електрообладнання (можливість застосування, монтаж, наладка та експлуатація) повинні відповідати вимогам чинних «Правил улаштування електроустановок (ПУЕ)», «Правил технічної експлуатації електроустановок споживачів», «Правил техніки безпеки під час експлуатації електроустановок споживачів», ДНАОП 0.00-1.32-01 “Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок”.

Електричні машини, апарати, обладнання (апарати управління, пускорегулювання, контрольно-вимірювальні прилади, електродвигуни, світильники тощо), електропроводи та кабелі за виконанням та ступенем захисту повинні відповідати класу зони згідно з ПУЕ, мати апаратуру захисту від струмів короткого замикання та інших аварійних режимів.

З'єднання, відгалуження та окінцювання жил проводів і кабелів мають здійснюватися за допомогою опресування, зварювання, паяння або затискачів (гвинтових, болтових тощо). Місця з'єднання жил проводів і кабелів, а також з'єднувальні та відгалужувальні затискачі повинні мати мінімальний перехідний опір, щоб уникнути їх перегрівання і пошкодження ізоляції стиків. Струм втрат ізоляції стиків повинен бути не більше струму втрат ізоляції цілих жил цих проводів і кабелів.

Електронагрівальні прилади, телевізори, радіоприймачі та інші побутові електроприлади та апаратура повинні вмикатися в електромережу тільки за допомогою справних штепсельних з'єднань та електророзеток заводського виготовлення. Нові підключення різних струмоприймачів (електродвигунів, нагрівальних приладів тощо) необхідно проводити з урахуванням допустимого струмового навантаження електромережі.

Електророзетки, вимикачі, перемикачі та інші подібні апарати можуть встановлюватися на горючі основи (конструкції) лише з підкладанням під них суцільного негорючого матеріалу, що виступає за габарити апарата не менше ніж на 0,01 м. Також слід захищати електровироби (розетки, вимикачі тощо), вбудовані в конструкції з горючих матеріалів (окрім матеріалів груп горючості Г1, Г2), якщо технічні умови на ці вироби не допускають монтаж безпосередньо на горючих основах з матеріалів груп горючості Г3, Г4.

Утримання опалення. Перед початком опалювального сезону котельні, теплогенераторні й калориферні установки, печі та інші опалювальні прилади мають бути старанно перевірені й відремонтовані. Несправні опалювальні пристрої не повинні допускатися до експлуатації.

Повітрянагрівальні й опалювальні прилади повинні розміщуватися так, щоб до них був забезпечений вільний доступ для огляду й очищення. Очищення димоходів та печей від сажі потрібно проводити перед початком, а також протягом усього опалювального сезону, а саме: опалювальних печей періодичної дії на твердому та рідкому паливі — не рідше одного разу на три

місяці; печей та осередків вогню безперервної дії — не рідше одного разу на два місяці; кухонних плит та кип'ятильників — один раз на місяць.

Печі та інші опалювальні прилади повинні мати протипожежні розділки (відступки) від горючих конструкцій, що відповідають вимогам будівельних норм. Підлога з горючих матеріалів повинна захищатися під топковими дверцятами (топковим отвором) металевим листом розміром 0,7 x 0,5 м, що розташовується своїм довгим боком уздовж печі. Відстань від печей до товарів, стелажів, шаф та іншого обладнання повинна бути не менше 0,7 м, а від топкових отворів — не менше 1,25 м.

Утримання газового обладнання. Установлюючи газові балони для постачання газом кухонних та інших плит, треба дотримуватися вимог Правил безпеки в газовому господарстві та будівельних норм щодо газопостачання. У разі закриття дач, садових будиночків на тривалий час електромережа повинна бути знеструмлена на вводі (електрощиті), а вентиля балонів з газом закриті.

Газові плити у приміщеннях слід установлювати, як правило, біля стін (перегородок) з негорючих матеріалів на відстані не менше 0,06 м від них. У разі встановлення газових плит біля стін (перегородок) з горючих матеріалів, стіни (перегородки) необхідно ізолювати негорючими матеріалами: штукатуркою, покрівельною сталлю поверхнею негорючого теплоізоляційного матеріалу не менше 3 мм завтовшки тощо. Ізоляція повинна виступати за габарити плити не менше ніж на 0,1 м з кожного боку і не менше 0,8 м зверху.

Первинні засоби пожежогасіння. Приміщення, технологічні установки повинні бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння: вогнегасниками, ящиками з піском, бочками з водою, покривалами з негорючого теплоізоляційного матеріалу, пожежними відрами, совковими лопатами, пожежним інструментом, які використовуються для локалізації і ліквідації пожеж у їх початковій стадії розвитку. Вогнегасники слід встановлювати у легкодоступних та помітних місцях (коридорах, біля входів або виходів з приміщень тощо), а також у пожежонебезпечних місцях, де найбільш вірогідна поява осередків пожежі. При цьому необхідно забезпечити

їх захист від попадання прямих сонячних променів та безпосередньої дії опалювальних та нагрівальних приладів. Переносні вогнегасники повинні розміщуватися шляхом: навішування на вертикальні конструкції на висоті не більше 1,5 м від рівня підлоги до нижнього торця вогнегасника і на відстані від дверей, достатній для її повного відчинення [56–58].

Для того щоб залучити найбільшу кількість відпочиваючих у сільські (зелені) садиби та отримати за це відповідний прибуток необхідно сформувавши мінімальні стандарти сервісу, довести до належного рівня сільські садиби. Згідно з рівнем сервісу в Україні проводиться сертифікація садиб, адже для туриста сертифікат означає попередню гарантію послуг. У нашій державі діє Програма екологічної сертифікації садиб для сільського (зеленого) туризму «Зелена Садиба». Туристи надають перевагу саме тим садибам, що мають сертифікат і знак «Зелена Садиба». Обов'язковою умовою для приймання туристів є проходження господарями садиби комісії санепідемстанції. Необхідним є проведення аналізу води на придатність її для споживання та наявності худоби аналізу ветлікарні. Знак «Зелена Садиба» має три рівні якості, від першого (найнижчого) до третього (найвищого).

В Україні запроваджується добровільна категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба», чотири категорії якої позначаються відповідним знаком. Знак «Українська гостинна садиба» (далі – «УГС») включає композицію із словосполученням українською – «українська гостинна садиба», англійською – «ukrainian guest house» та графічного символу, на якому зображена українська хатинка. Під хатинкою розміщені одна, дві або три квітки. Знак має чотири категорії засобів розміщення: базову (найнижча) – позначається без квітки; першу – однією квіткою; другу – двома квітками; третю – трьома квітками. Знак дає право сільському господарю повідомляти про відповідну якість житлових умов та рівень послуг у засобах реклами та інформації, встановлювати плату, співставлену з його категорією тощо.

ВИСНОВКИ

Глобальна екологічна криза призвела до зростання екологічної свідомості соціуму, що позитивно вплинуло на поведінку туристів у контексті більш сталих практик, тобто підвищення обізнаності з екологічними проблемами, такими як зміна клімату та втрата біорізноманіття. Ця тенденція не лише допомагає пом'якшити негативний вплив масового туризму на довкілля, але й генерує значні економічні вигоди. Підтримуючи природоохоронні заходи та просуваючи зелений, сталий туризм, регіони можуть захистити свою природну та історико-культурну спадщину, водночас сприяючи соціально-економічному розвитку.

Найбільша цінність екологічного туризму полягає в його багатогранному, комплексному і сталому підході до туристично-рекреаційної діяльності, що приносить користь навколишньому середовищу, місцевій економіці, культурній спадщині та освіті. Пропагуючи відповідальне ставлення до подорожей і підтримуючи зусилля зі збереження природи, екотуризм не лише покращує враження від мандрівок, але й робить значний внесок у досягнення глобальних цілей сталого розвитку. Ця комплексність робить екотуризм важливим компонентом стратегій сталого розвитку в усьому світі.

Дослідження зеленого туризму передбачає аналіз різних факторів, які впливають на його розвиток, поширення та майбутній потенціал. Цей комплексний підхід інтегрує кілька аналітичних векторів, щоб забезпечити детальне розуміння геопросторової організації, поточного стану та перспектив розвитку регіонального зеленого туризму в Україні та світі. Поєднуючи ці методологічні аспекти, дослідники можуть провести комплексну оцінку та аналіз туристично-рекреаційного потенціалу дестинацій. Такий підхід надає цінну інформацію для планування, управління та прийняття політичних рішень у туристичному секторі, гарантуючи, що розвиток зеленого туризму є сталим і корисним як для довкілля, так і для місцевих громад.

SWOT- та PEST-аналіз є важливими інструментами для визначення основних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму в Україні та світі. Вони допомагають регіонам ефективно використовувати свій туристичний потенціал, зменшувати ризики та використовувати можливості, забезпечуючи структурований підхід до розуміння багатогранної природи розвитку туризму, гарантуючи, що стратегії є комплексними, сталими та узгодженими з місцевими та глобальними тенденціями. Застосовуючи ці аналітичні інструменти, Україна та її регіони можуть сприяти створенню стійкого та процвітаючого сектору зеленого туризму, який підтримуватиме соціально-економічний розвиток та збереження навколишнього середовища.

Структури природно-заповідного фонду України, зокрема, природоохоронні території й об'єкти її західних областей, відіграють важливу роль у розвитку зеленого туризму, пропонуючи сталі способи пізнання та збереження природної та культурної спадщини. Завдяки впровадженню найкращих практик екологічного менеджменту на Львівщині, Івано-Франківщині, Закарпатті, залученню громадськості та екопросвітницькій діяльності, ці території можуть слугувати взірцевими моделями сталого туризму. Тому, вирішення таких питань, як управління впливом відвідувачів і поєднання збереження природних ресурсів із розвитком туристично-рекреаційної індустрії, є важливим для отримання максимальної вигоди від зеленого туризму та соціально-економічного розквіту держави.

Варто акцентувати увагу, що вже під час російсько-української війни, протягом 2023-го року, загалом на території нашої країни погодили 119 нових природоохоронних структур, загальною площею 13646 га, у 16-ти регіонах та місті Києві. Також було розширено територіальні межі 12-ти вже діючих об'єктів у різних українських областях, а природоохоронний статус 6-ти структур довелося скасувати.

Якщо враховувати кількість заповідних територій, створених у 2022-2023 роках, то беззаперечним лідером тут є Київська область, де створено 28 об'єктів. Проте, адміністрації природоохоронних структур у західних областях,

зокрема на Івано-Франківщині, теж активно долучаються до роботи, відтак тут за цей час утворено аж 10 пралісових пам'яток природи. До прикладу, як на регіональній особливості, слід згадати, що на території Івано-Франківської області частина діянки заказника «Грофа» увійшла до вже існуючої структури новоутворених пралісових пам'яток природи. І, хоча, у такому випадку, площі ПЗФ не збільшилися, проте, таки, якість охорони окремих особливо цінних об'єктів відчутно поліпшилася. Зі зростанням кількісних і якісних показників природоохоронних структур, відповідно, з'являються і нові перспективи для регіонального розвитку зеленого туризму.

Природно-ресурсний потенціал сільської місцевості в Західному регіоні України, особливо під час гострої фази російсько-української війни, забезпечує потужну базу для розвитку зеленого туризму. Використовуючи біорізноманіття, мальовничі ландшафти, сільськогосподарські ресурси та культурну спадщину, сільські території таких відносно безпечних областей, як Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська, можуть приваблювати екологічно свідомих відвідувачів, туристів, рекреантів і успішно сприяти сталому розвитку. Вирішення проблем інфраструктури, управління впливом та маркетингу має важливе значення для максимізації переваг зеленого туризму при збереженні унікальних характеристик цих сільських дестинацій.

Зелений або сталий туризм має на меті мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище та місцеві громади, одночасно максимізуючи вигоди для всіх зацікавлених сторін. Для досягнення цього балансу можна залучати та розширювати можливості місцевих громад у туристичному процесі, навчати та підвищувати обізнаність туристів щодо сталої поведінки під час подорожей.

Ефективно керуючи туристичною діяльністю та просуваючи відповідальний туризм, дестинації можуть максимізувати переваги зеленого туризму, мінімізуючи його негативний вплив, забезпечуючи стале майбутнє як для довкілля, так і для місцевих громад.

Екологічні (зелені) маршрути та стежки є важливою складовою екотуризму на природоохоронних територіях в контексті сталого розвитку,

оскільки інтегрують збереження довкілля, економічне зростання, охорону культурної спадщини та екопросвітництво. Вони пропагують відповідальні практики подорожей, які сприяють глибшому зв'язку між туристами та природою, забезпечуючи при цьому відчутні переваги для місцевих громад та довкілля. Це не лише поліпшує враження від подорожі, але й сприяє створенню більш сталої та збалансованої глобальної туристично-рекреаційної індустрії.

Ми проаналізували інформаційні ресурси популярного у Західному регіоні України туроператора «Відвідай», котрий пропонує більше 400 регулярних турів всередині країни та за кордон. Проте, особливо цікавою є для нас їхня діяльність у Карпатському регіоні. Отож, на нашу думку, найліпшими турами з елементами екологічного туризму, які пролягають відносно недоторканими природними ландшафтами, де відбувається спостереження за орографічними, водними, лісовими, бальнеологічними, флоро-фауністичними туристично-рекреаційними ресурсами, включаючи території й об'єкти ПЗФ, та виховання екосвідомого світогляду в контексті сталого розвитку, є: «Яремче, Буковель + Говерла», «Похід на Пікуй», «Похід на Шпиці та озеро Несамовите», «Похід на гору Лопату», «Гора Петрос, Манява і не тільки...».

Приведення туристично-рекреаційної діяльності Західного регіону України у відповідність до стандартів ЄС у сфері охорони довкілля та зеленого туризму, враховуючи географічну близькість до країн Європейського Союзу, має вирішальне значення для сталого розвитку, економічного зростання та регіональної інтеграції з європейськими ринками. Прийнявши директиви ЄС, просуваючи практики сталого туризму, залучаючи фінансування ЄС та розбудовуючи потенціал, Україна може зміцнити свій туристичний сектор, забезпечуючи при цьому екологічну стійкість та соціально-економічні вигоди для місцевих громад. Постійний розвиток і вдосконалення програм сертифікації відіграють ключову роль у просуванні цих сталих практик, гарантуючи, що вони залишатимуться ефективними у вирішенні постійно мінливих викликів сталого туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sand (2007). “The Evolution of International Environmental Law”, *D. Bodansky, J. Brunnée & E. Hey, eds., The Oxford Handbook of International Environmental Law* 29.
2. Ecoturismo instrumento de desarrollo sostenible. URL: https://www.academia.edu/8054769/Ecoturismo_Instrumento_Desarrollo_Sostenible (дата звернення: 25.09.2023).
3. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2009. 489 с.
4. Borutska, Y., Vashchyshyn, M., Zhurba, I., Leskiv, H., Taranenko, H., Panteleiev, M. (2023). State environmental impact management in ecological tourism development. *International Journal of Design & Nature and Ecodynamics*, Vol. 18, No. 5, pp. 1247-1254. <https://doi.org/10.18280/ijdne.180527>.
5. Indrani Paul & Gobinda Roy (2023). How eco-service quality affects tourist engagement behaviour in ecotourism: eco-consciousness and eco activity-based learning and S-O-R Theory. *Tourism Recreation Research*, DOI: 10.1080/02508281.2023.2275240.
6. Ceballos-Lascuráin, H. (1996). Tourism, Ecotourism and Protected Areas: The State of Nature-Based Tourism around the World and Guidelines for Its Development. *IUCN Publications, Cambridge, 301*. <http://dx.doi.org/10.2305/iucn.ch.1996.7.en>.
7. Ahmad, W., Kim, W. G., Anwer, Z., & Zhuang, W. (2020). Schwartz personal values, theory of planned behavior and environmental consciousness: How tourists' visiting intentions towards eco-friendly destinations are shaped? *Journal of Business Research*, 110, 228–236. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.01.040>.
8. Carvache-Franco, M., Pérez-Orozco, A., Carvache-Franco, W., Víquez-Paniagua, A. G., & Carvache-Franco, O. (2022). Motivations and their influence on satisfaction and loyalty in ecotourism: A study of the foreign tourist in Costa Rica. *Anatolia*, 33(3), 347–361. <https://doi.org/10.1080/13032917.2021.1933115>.
9. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: Сучасні концепції менеджменту і маркетингу. К. : Альтерпрес, 2004. 192 с.

10. Боруцька Ю.З. Практикум із методики створення еколого-туристичних стежок і маршрутів (з елементами сільського зеленого туризму) : навч.-метод. посіб. Екологічний коледж Львівського національного аграрного університету. Львів, 2020. 166 с.
11. Купіч Н.О. Використання методу експертних оцінок Дельфі у задачах прийняття рішень. URL: <https://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/74/135/7.pdf>.
12. Гуменюк О.Г. Використання SWOT-аналізу як основного інструменту стратегічного управління. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/61.pdf>.
13. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
14. Зелений туризм в Україні: URL: переваги та недоліки. <https://uain.press/articles/992210-992210>.
15. Зелений туризм в Україні: кращі ідеї для екотуризму. URL: <https://khers-on.com/ua/blog/zeleniy-turizm-v-ukraine>.
16. Бойко В.О. Екологічний туризм як складова зеленої економіки. http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2021/75.pdf.
17. Про природно-заповідний фонд України : Закон України. Редакція від 08.08.2021. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/page>.
18. Землі природно-заповідного фонду та їх оподаткування. URL: https://ips.ligazakon.net/document/DG070414_
19. Заповідна справа. Українська природоохоронна група. URL: https://uncg.org.ua/pzf/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw1emzBhB8EiwAHwZZxSDu8xawNN20IKgzsuwQhJQThJaGNIKexFhQ15zYjvffSr5neRX_vhoCO4cQAvD_BwE.
20. ПРООН в Україні. Що таке Цілі сталого розвитку? URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>.
21. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/vijnoyu-urazhenno-ponad-20-prirodoohoronnyh-terytorij-ukrayiny/>
22. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3848183-vijnaznisue-dovkilla-ale-maemo-vistoati-dla-majbutnih-pokolin.html>

23. Рожнятівщина туристична. URL: <http://rozhniativ.if.ua/turystychni-atraktsiji/zapovidnyky-i-zakaznyky/landshaftnyj-zakaznyk-zahalnoderzhavnoho-znachennya-hrofa/>.
24. Безсмертнюк Т.П. Сталий розвиток туризму на природоохоронних територіях: управлінський аспект. Colloquium Journal. 2021. №22(109). С.4-6. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/bezsmertnjuk.htm.
25. Коніщева Н. Й., Ткачова С. С. Шляхи сталого розвитку туризму на територіях національних природних парків. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/2094/1/5.pdf>.
26. Українська природоохоронна група. URL: <https://uncg.org.ua>.
27. Природно-заповідний фонд Київщини. URL: <https://pryroda.in.ua/kyiv-region/>.
28. Природно-заповідний фонд України. URL: <https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-9.html>.
29. Організаційні механізми створення та функціонування екологічних стежок : монографія / Т.М. Микитин та ін. Рівне: Волин. обереги, 2018. 182 с.
30. Методика створення екологічної стежки. URL: https://www.ippo.if.ua/predmety/geo/media/files/Metod_SES_2011.pdf.
31. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки «Лісники» / [Я.П. Дідух, В.М. Єрмоленко, О.Т. Крижанівська та ін.] К. : Фітосоціоцентр, 2000. 88 с.
32. Сорокіна Г. О. Екологічний туризм : навч. посіб. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 206 с.
33. Кудла Н.Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності [текст]: навч.посібник. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 152 с.
34. Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. 148 с.
35. Боруцька Ю.З., Доценко Н.В. Деякі аспекти розвитку сільського туризму в Україні. *Біологічні дослідження – 2019*: збірник наук. праць. Житомир: «Полісся», 2019. С. 311–313.

36. Ткачук В.В. Роль селянських господарств у розвитку сільського туризму. Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2018. Ч. 1. С.35–38.

37. Яковенко В.Д., Арбузова Ю.В. Перспективні напрями розвитку зеленого туризму в Україні. Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві, 2013. Вип.3(4). С. 121–125.

38. Саковська, О. (2023). Вплив рекреаційної діяльності на розвиток туристичних дестинацій. *Економіка та суспільство*, (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-9>.

39. Зелений туризм. URL: <https://ecohotels.in.ua/zelenyj-turyzm>.

40. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями : підручник. Вінниця : «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.

41. Заповідна справа в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Заповідна_справа_в_Україні.

42. Боруцька Ю. З. Нівелювання освітнього теоретично-практичного бар'єру у системі «екологічна свідомість-екологічний туризм». *Філософсько-психологічні аспекти духовності сталого розвитку людства* : зб. тез VII Міжнар. наук.-практ. конф., 20 квітня 2022 р. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. С. 32-36.

43. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2019. 178 с.

44. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text>.

45. Герасименко В. Г. Концепція сталого розвитку туризму: етапи становлення і сучасний зміст/ Зб. наук. праць “Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи”. Вип. 1. Київ: Тонар, 2017. С. 17–23

46. Chai-Arayalert, S. (2020). Smart application of learning ecotourism for young ecotourists. *Cogent Social Sciences*, 6(1), 1772558. <https://doi.org/10.1080/23311886.2020.1772558>.

47. Любіцева О. О. Методика розробки турів. Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2003. 104 с.
48. Екологічний туризм: відпочинок на природі з відповідальністю. URL: <https://extremeguide.pro/uk/blogs-ua/ekologichnij-turizm-vidpochinok-na-prirodi-z-vidpovidalnistyuu/>
49. Тарасова В. В., Нестерчук І. К., Ковалевська І. М., Осіпчук А. С. Географія туризму: Екологічний туризм: підручник. Житомир, 2021. 252 с.
50. Туроператор «Відвідай». URL: <https://vidviday.ua>.
51. Говерла. URL: <https://kbz.in.ua/location/hooverla/>.
52. Вершини Львівщини: Пікуй. URL: <https://www.karpaty.travel/ua/tours/hiking/pikuy/>.
53. Гори Шпиці. URL: <https://karpatium.com.ua/hirski-masyvy/hory-shpytsi>.
54. Озеро Несамовите. URL: <https://karpatium.com.ua/vodni-resursy/ozero-nesamovyte>.
55. Зелена сертифікація гостинності та туризму. URL: <https://www.ecocertify.org/uk/certification/green-certification-for-hospitality-and-tourism/>.
56. Методичні рекомендації до виконання, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти спеціальності 242 Туризм ступеня вищої освіти Бакалавр денної форми навчання / О.М. Крупа та ін. Львів : Львівський національний університет природокористування, 2023. 50 с.
57. Безпека туристичних подорожей. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=430799>.
58. Кошель В.І., Сав'юк Г.П., Дзундза Б.С. Основи охорони праці. навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів педагогічного напрямку. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 182 с.